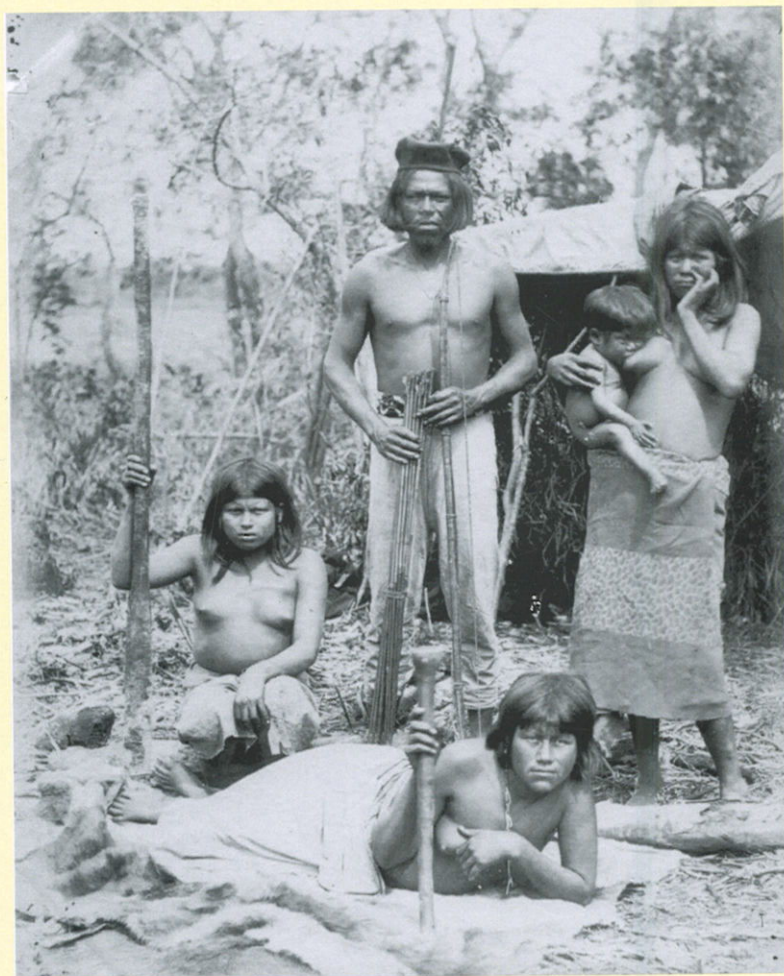

En f. d.
bokhållares upplevelser i Eldslandet
1891-1892

Edvard Bergström

(med rötter i Finnshyttan)

Rubriceringar och bilder av brorsonsonen Ingmar Bergström

Filipstads Gille

En f. d. bokhållares upplevelser i Eldslandet 1891-1892
Rubriceringar och bilder av brorsonsonen Ingmar Bergström
Upplaga 1, 700 ex
Utgivare: Filipstads Gille
Tryck: AlltryckPlus, Lysekil 2005

En f. d. bokhållares upplevelser i Eldslandet 1891-1892

Inledande kommentarer av brorsonsonen Ingmar Bergström

Denna berättelse av Edvard Bergström (1862- 1937) om en pionjärresa i Eldslandet som ägde rum under ett år, 1891-1892, skrevs i Trosa då han var omkring 70 år. Jag är inte säker på hur manuskriptet hamnat hos mig, troligen i en mängd papper efter arvskiften från hans brorsdöttrar Ingrid, Ragnhild och Berith. Nedtecknandet av hans minnen från Eldslandet skedde alltså 42 år efter besöket.

Jag är imponerad av hans språk och den humoristiska tonen i berättelsen trots att livet många gånger hängde på en tunn tråd. Hans språk är målande och man kommer osökt att tänka på Evert Taube.

På en gammal skrivmaskin knackar Edvard ned en berättelse om 50 sidor utan en enda underrubrik. Jag har undrat varför, då berättelsen faktiskt består av ett antal logiskt på varandra följande episoder som omedelbart föreslår underrubriker. Jag har valt de som så att säga kom av sig själv för att göra mer rättvisa åt hans berättelse om en på den tiden föga känd del av Sydamerika. När jag var yngre trodde jag att området fått sitt namn av aktiva vulkaner, men det var de många indianernas lägereldar som de djärva upptäckarna observerade, när de seglade utefter områdets kuster, som gav upphov till namnet. Aktiva vulkaner träffar man på i Chile först cirka 150 mil längre norrut.

Någon har korrigerat verben men efter litet funderande har jag behållit de gamla plurala verbformerna och ord som vi inte längre använder. Hans kommatering är litet inkonsekvent, men jag har i stort sett behållit den. Han säger i början av berättelsen att de mil det talas om är alltid svenska mil, men i fortsättningen står det detta till trots ofta sv. mil. Han sätter egenamn inom citationstecken när de förekommer för första gången och tillägger ett bindestreck när egennamnet följs av ett substantiv.

Edvard är medveten om att där han färdas fram är han ofta pionjär. Han var ju faktiskt i Eldslandet ett par år före Nordenskjöld. Men för säkerhets skull ger han indianerna en tyst prioritet och säger upprepade gånger "där ingen vit man tagit sig fram före mig". Det är ingen som helst tvekan om att han redan i Finnschytteskogarna norr om Filipstad och i närbelägna sjöar och tjärnar var en skicklig jägare. Han skjuter i Eldslandet gäss med kula från sin huskvarnastudsare och träffar ibland på ett avstånd av 200 meter. Under sin ettåriga vistelse i Eldslandet skjuter han inte mindre än 42 guanacos och bidrar på ett avgörande sätt till den nya polisstationens matförråd. När han under en jakt på guanacos överfalls av pilbåge-skjutande onaindianer och hotas till livet, siktar han och träffar indianernas händer snarare än att ge dem ett dödande skott i bröstet. När stämningen i landskapet är för pastoral avstår han från att använda sina gevär trots att han har villebråd inom skotthåll.

Många gånger bryter han mot vildmarkens mest självklara regel. Han ger sig ibland iväg från sina kamrater på rekognoseringsturer med risk för att bryta armar och ben, gå vilse eller bli dödad av indianer. Det är med stor nyfikenhet han ger sig in i Eldslandets vildmarker. Med en värmländsk humor kommenterar han det han ser och upplever.

Ett annat sätt att underlätta läsandet i Edwards berättelse är att ta hjälp av bilder. Av Berith Bergström "ärvde" jag ett album som Edvard skickade sin mor 15 maj 1899 då han fortfarande var kvar i Buenos Aires. Några av dessa mer än hundra år gamla foton är av anmärkningsvärt

hög fotografisk kvalitet. Jag har scannat in några av dessa bilder, där jag tycker att de passar i Edvards berättelse.

Jag känner en spontan sympati för denne broder till min farfar som hade modet att lämna bruksbygderna i Värmland för Argentina, ett land som har så många möjligheter men som fortfarande står där och stampar med en politisk omognad.

Bild 1.

Detta foto på Edvard Bergström finns i en bok *Svenska öden i Sydamerika* författad av Axel Paulin utgiven på P. A. Norstedts förlag 1935 och ställdes till förlagets förfogande av Edvards syster, textilkonstnärinnan Emma Andelius-Bergström. Edvard var som ung anställd på sin fars turbinfabrik i Finnshtytan som bokhållare. Här fanns det gott om älg i skogarna och änder i de många sjöarna. Det råder inget som helst tvivel om att Edvard var en skicklig jägare redan vid unga år i Sverige, en egenskap som räddade livet, då han anfölls av indianer eller hotades av svält

Jag vet faktiskt inte när Edvard återvände till Sverige. När min farfar Albert författade en skrift om sin far Olof gör han följande kommentar om Edvard: "Tjenstgjort såsom statens lantmätare i Argentinska vestern, sedan haft smörafför i Buenos Aires, och är nu ombud for en argentinsk smörfirma i England". Edvard blev inte brukspatron som många andra bergströmare, vilket inom familjen var ett kriterium på social framgång. Därav kanske denna litet underskattande kommentar. Men Albert dog 1928 och fick alltså inte ta del av Edvards berättelse om livet i Eldslandet. Jag tror att han skulle ha känt igen sig. I Alberts kol- och pennteckningar finns samma pastorala respekt för naturen i Värmland som möter oss i Edvards berättelse om sitt möte med Tierra del Fuego.

Lysekil försommaren 2004
Ingmar Bergström
Edvards brorsonson

Edvard Bergströms egen berättelse om ” En f. d. bokhållares upplevelser i Eldslandet 1891-1892

Då jag tänker tillbaka på den tid, då jag hade plats som bokhållare på ett bruk i Värmland (Finnshyttan) och av arbetarna kallades "spektor'n", gick en dag i veckan en halv mil till ett gruvfält, Engruvorna, detta i alla slags väder, för att på "magasinet" där väga ut sill, rågmjöl, amerikanskt fläsk, kaffe och socker till gruvarbetarnas hustrur och dela ut rulltobak till "peckrera" (gruvarbetarna), hade jag ingen aning om, att jag en dag skulle komma ut till trakter (Eldslandet), där ingen vit man före mig gått fram.

Min lön vid bruket var då 300 Kr per år och detta räckte gott till för det nödvändigaste, kläder, smorläderstövlar och ammunition. Mat och rum hade jag fritt. Inte var jag en sådan storjägare som Schröder på sin tid, men lika tokig var jag i skogen som denne. Guds fria natur har varit, är och förblir för mig min käraste omgivning, där Allmakten överallt skymtar fram.

Det sägs att vi svenskar än ha vikingablod i våra ådror. Om det var detta eller något som började jäsa hos mig vid 22 års ålder vet jag ej, men åtrån att komma ut i världen blev allt starkare och starkare. Grannländerna, Kontinenten och England låg alltför nära och där fanns bara stora städer, som inte alls intresserade mig. Australien låg ju långt bort, men jag hade för mig, att detta land var både för torrt och enformigt. Sydamerika låg inte heller näragårds, och nog stort var det att gå och traska i. Spanska språket som talas i halva Sydamerika tilltalade mig också mer än tyskan och engelskan som varenda grabb i skolorna lärde sig. Hastigt och lustigt beslöt jag mig att resa till detta land och i januari 1886 tog jag en kolångare, "BAUMWALD" från Hamburg till Buenos Aires. Mycket skulle kunna berättas om den färden och landstigningen vid La Plataflodens mynning, där passagerare och gepäck drogs i land på kolossala, tvåhjuliga kärror av hästar. Vagnshjulen voro så stora, att en häst kunde stå under vagnsaxeln, och då hästarna drogo fram dessa vidunder till vagnar, syntes endast huvud och halsen över vattnet på de arma djuren. Det skulle gå för långsamt att närmare gå in på vid den tiden rådande förhållanden i Buenos Aires hamn.

Bild 1. Det första främmande som Edvard lägger märke till i Buenos Aires hamn är kärror med gigantiska hjul. Här en kärra med sådana hjul som transporterar ull. Alla svenskar som kan sin Taube kommer alltid att tänka på orden i oxdragarvisan "knirra, knarra kärra" när man fascinerad betraktar dessa för Argentina så typiska transportmedel. Bilden från Edwards album

Aldrig hade jag tänkt mig, att på den internationella utställningen i Buenos Aires år 1886 bli den förste som där körde och visade De Lavals separatorer för mjölk. Vid dessa försök fick jag öka upp separatorkulans varvtal till 13 à 14 tusen varv i minuten, eller det dubbla av den tillåtna hastigheten. Dessa experiment var direkt livsfarliga, utan att dock lämna önskat resultat. Men utom separering av grädden från mjölken gjordes försök att separera guld ur guld-sand från Eldslandet.

Bild 2. Kartan kommer från en gammal skolatlas. Åren 1886-1891 tillbringade Edvard i Buenos Aires och i Cordoba och ännu längre västerut nära gränsen till Chile. Sedan ställde han kosan till Eldslandet där han stannade sex månader i närheten av Bahia San Sebastian och hjälpte till att upprätta en polisstation. Ytterligare sex månader vistades Edvard i Ushuaya, den blivande huvudstaden i Eldslandet belägen vid Beagleskanalen på Eldslandets sydkust.

Med livet i behåll kom jag visserligen från detta jobb, men då jag under utställningen måste ligga i kobås medan det var så kallt på nätterna, att det frös på vattensamlingar utanför bålet och dricksvattnet som bestods innehöll miljarder mikrober, dröjde det inte länge förrän jag insjuknade i tyfusfeber. På tyska hospitalet, dit jag fördes, väntade man bara på en ohyvlig likkista för min navigation till en bättre värld. Livet hängde då inte på en pinne, utan på en tråd, men virket var segt och efter 45 dygn på hospitalet utskrevs jag som frisk och färdig.

Efter den betan, som förutom sveda och värk gjorde slut på mina besparingar, måste jag se mig om efter ett arbete och uppsökte då en svensk ingenjör Stavelius, som vid den tiden var regeringens superintendent för en karantänsplats, belägen på ön "Martin Garcias" ca. 10 mil (alltid svenska mil i berättelsen) i La Plataflodens mynning. Där blev mitt huvudsakliga jobb att under natten bränna ett fyrtiotal lik av emigranter som på ön dött i kolera. Men även från detta inferno undkom jag med livet i behåll och så bar det av till det inre av landet, till staden Cordoba. Där på en reparationsverkstad för lokomotiv arbetade jag som verkstadsarbetare, ett jobb som föll mig föga i smaken. Att ligga inne i de sotiga ångpannorna, att stå i det stora verkstadskomplexet med väggar och tak av korrugerad järnplåt, slipa kranar, putsa maskindelar, och att komma och gå efter verkstadens ångvissla, detta allt låg inte i min håg Nej, efter sol och stora vidder längtade jag, och länge dröjde det inte förrän jag kom ut på de stora "pampas", grässlätter, och ut på de enorma vida "salinas, saltöknarna, svarta och förrådiska i provinsen Cordoba. Nu först kände jag mig i mitt rätta element med sadeln som säng och Guds fria natur omkring mig.

Inte anade jag då jag vägde upp sill vid gruvfältet i Värmland, att jag skulle få se ett av skapelsens underverk. De väldiga bergskedjorna, som gå genom Nord- och Sydamerika och sluta vid Cap Horn. Däruppe i "Las Cordilleras de los Andes", i Andernas bergskedjor, ibland på en höjd över havet av mera än 6000 meter, red och vandrade f. d. bokhållaren från Värmland för att se en värld så storslagen och hänförande, att den bästa beskrivning härom, ändå icke skulle kunna ge en trogen föreställning.

Inte heller kunde jag tro att jag från Värmlandbygderna skulle komma till, jag må säga, världens yttersta ända, till Eldslandet. Eldslandet är, såsom alla veta, den väldiga Sydamerikanska kontinentens triangelformiga yttersta del åt söder, skild från denna kontinent med Magellans Sund och slutar vid det fruktade Cap Horn, den sista hälften av Kordillerernas utsträckning i söder och Eldslandets förpost till Södra Ishavet. Och om detta så föga då kända land, kan jag säga som det sjunges i Skepparvisan: "Så härlig en syn har jag aldrig haft", detta med avseende på vissa delar av Eldslandet. Men låt oss nu börja från början innan jag sätter foten på denna del av jordklotet

I Buenos Aires hamn

En dag i maj månad 1891, alltså för 42 år sedan, gick jag och drev på Buenos Aires gator i djupa funderingar på vart jag skulle vända mig för att få något jobb. Ännu hade jag några "pesos", argentinska dollar, i fickan, men dessa kunde ej räcka så länge. Och så mötte jag oförmodat en annan svensk, liksom jag från Värmland, en bekant till mig. Denne hade gått genom Tekniska Högskolan och hans fader var en rätt så förmögen man. Min vän såg fasligt bedrövad ut. Jag tilltalade honom med ett "Hallå du gamle guldgrävare och slavhandlare, huru är det med dig, du ser så utsugen ut". - "Där har du siktat rätt", svarade han på min hälsning och så skakade vi labb. "Du ser ut som om din långa lekamen icke skulle ha sett Guds gåvor på länge, men kom nu, så går vi in på en "fonda" (italienskt matställe), och får något till livs, ty jag förstår att om jag kunde se hur din mage ser ut invändigt, så härskar där Egyptens mörker". Han sken upp, och sedan vi intagit en enkel anrättning med ett glas argentinskt vin,

tinade han upp och berättade huru han i Cordobas bergstrakter jobbat i guldförande kvarts, men hela företaget och hans pengar gick åt Hälsingland och han var pank..... Och så skildes vi åt, var och en upptagen med problemet levebröd.

Sjön tycker jag om, men för sjömansyrket har jag aldrig vurmat. Huru det nu var, kom det för mig, att jag skulle göra en titt nedåt hamnen i Buenos Aires " Boca del Riachuelo". Där gick jag och drev bland svartmuskiga italienare, vilken ras var mest representerad i hamnen, för att icke tala om sjöfolk från jordens alla kanter. Dessa italienare härstammade från olika provinser och deras rotväliska var svårare att förstå än dalmasar på en vintermarknad i Bergslagen. I det jag passerade tre grabbar som gestikulerande stodo på kajen och orerade, hörde jag en av dessa säga "Tierra del Fuego" (Eldlandet) pekande på en mindre ångare. Jag klev fram till grabbarna, blev frågvis och fick då veta att den där ångaren skulle gå ned till Patagonien och Eldlandet. Det var ett argentinskt "krigsfartyg", av vilken beteckning jag inte kunde finna ett enda spår, men så var gossarnas meddelande.

Bild 3. Avenida de Mayo ser idag praktiskt taget likadan ut som på Edwards tid när han stegade in på La Prensas kontor för att få information om möjligheten att ta sig till Eldlandet bortsett från den totala avsaknaden av bilar. Bilden från Edwards fotoalbum.

Tack sa jag och på den kvällen tog jag mig en funderare på vad jag hört, på samma gång som jag blev fasligt intresserad av Eldlandet, efter att ha sett mer av Argentina än de flesta av dess innevånare. Men Patagonien och Eldlandet var något nytt av den stora sydamerikanska kontinenten. Det lockade, men huru skulle jag bära mig åt för att komma med på en färd till dessa folktomma och föga kända trakter av världen. Om bara nu de där grabbarna i La Boca hade roat sig med att skämta med en "gringo" (främling), vilket inte var ovanligt, men huru som helst var jag beredd att undersöka saken. Nästa förmiddag klev jag in på "La Prensa"

(pressen), en av landets största tidningar, vars palatsliknande byggnad låg på "Avenida de Mayo", en av stadens ståtligaste gator. Här voro de vänliga nog att höra på vad jag hade på hjärtat, varvid besannades, att vad grabbarna nere vid hamnen sagt var med verkligheten överensstämmande.

Jag fick nu veta att regeringen tillsatt en guvernör för Eldslandet, den första som förekommit, och att denne skulle resa ned med den ångare jag sett i hamnen.. Vidare fick jag en adress dit de ansågo att jag borde vända mig för vidare upplysningar och nästa dags förmiddag knackade jag på där, och frågade om jag kunde få ett samtal med "El Gobernador de Tierra del Fuego". Jag fördes in i ett väntrum och strax därpå genom dubbeldörren till ett angränsande rum, där guvernören tog emot mig. Han var italienare till börd och såg ganska distingerad ut. Senare fick jag veta att han var läkare. I guvernörens rum fanns en annan herre som presenterades för mig som den blivande polischefen för Eldslandet. Denne som var från provinsen Corrientes var en sann typ för boven i biopjäser, svartmuslig med indiansk hudfärg och jag fick den uppfattningen att han var en farlig passagerare. Senare i Ushuaya, huvudstaden i Eldslandet om man så kan benämna en plats utan hus och gator och jag kunde väl säga utan innevånare, lärde jag känna honom bättre och fann jag honom vara en synnerligen hygglig människa, på samma gång som han var mycket musikaliskt begåvad. Jag har ännu i min ägo noter till några melodier från hans provins, vilka han på rak arm satte ned på notpapper som vi linjerat upp. Saken var den att jag hade en fiol som jag med eller utan noter trakterade.

För Guvernören visade jag mitt pass, ett ståtligt sådant från svenska utrikesministeriet i vilket jag hade förmånen att tituleras som Civil Ingenjör, en god rekommendation för Bergsskolan i Filipstad, varifrån jag hade ett gott avgångsbetyg. Som ni ser är jag ingenjör, sade jag till Guvernören och har Ni någon användning för mig på Eldslandet för expeditioner, kartläggningar eller byggen, så står jag gärna till tjänst. "Bueno" (gott) sade Guvernören, jag vet att svenskarna är ett duktigt och pålitligt folk och har jag redan ombord virke och material till en polisstation, som skall upprättas på Eldslandets norra kust, där Magellans Sund skär av Eldslandet från den Sydamerikanska kontinenten. Ni kommer att inrolleras som "Ingeniero de Gobierno" åtnjutande en lön av si och så mycket. Vill ni antaga detta mitt anbud och kan Ni vara färdig om några dagar? "Si señor esta bien" (ja min herre, det är all right), var mitt svar och så där hastigt och lustigt var denna sak klarerad. Jag må säga till min stora belåtenhet att så hastigt hava blivit polletterad till ett av jordens minst kända land; just i min smak.

Med polischefen hade jag sedan ett samtal varvid han nämnde, att om jag visste om någon annan svensk, som ville gå in i poliskåren och inte var rädd för Eldslandet, det egentliga motivet för svårigheten att finna folk härtill, vore han tacksam. Jag skall göra mitt bästa var mitt svar härpå.

Jag kände en jägmästare, en gotlänning, som gick och sökte arbete och då denne var en bjässe och stor som en björn, borde han vara förträfflig för ordningens upprätthållande, om så skulle behövas i ett land där det överhuvudtaget inte fanns några människor. Jag fann gotlänningen och tog honom med till polischefen, vilken tyckte att denne var ett sabla bra exemplar till karl jag hade fått fatt på. Jätten var mycket glad över att ha fått arbete, lönen gjordes upp och då något egentligt arbete icke kom ifråga annat än att dra lönerna, äta och sova, så var jobbet inte så påkostande.

Dagen när vi skulle vara ombord bestämdes och så gick var och en till sitt logi, för att ordna med det lilla vi hade att stuva in i kappsäckarna. Av vapen hade jag en grov 11 mm studsare som jag en gång köpte i Hamburg för älgjakterna i Värmland. Denna rengjorde jag och inoljade väl in, likaså ett dubbelpipigt hagelgevär, vars kolvhals dock en gång avbröts, då jag i Kordillererna fastnade i ett "pantano" (kärr), men denna skada reparerades på så sätt att omkring det brutna stället linda en uppblött bit av en oxsvans, som efter torkning krympte och gjorde kolvhalsen starkare än någonsin. Så mycket visste jag om Eldslandets fauna att en

hagelbössa skulle bli av föga bruk, vilket också besannades. En äldre modell av revolver för 6 patroner med lång pipa tillhörde också vapensamlingen. Ett aber var att jag i hela Buenos Aires ej kunde finna patroner till min studsare, ty av den varan återstod endast ett hundratal. Lika oumbärligt som mitt "artilleri" var min camp-sadel med stigbyglar av trä, samt de många underläggen av vilka "sängen" bäddades och slutligen en grimma och en lasso av räläder. Fiolen fick också följa med.

Utefter Patagoniens kust mot Eldslandet på ångaren Ushuaya

På utsatt tid klev jag ombord på den där ångaren med mitt gepäck och så småningom kom resten av de medresande. Utom kaptenen, officerare och besättning, Guvernören och polischefen fanns några karlar, infödda från republikens olika provinser under polischefens kommando, samt några österrikare, guldgrävare, som fått följa med för att på Eldslandet skära guld med vaskpannor. Kocken var en sliskig italiensk harskramla. Dessbättre fanns inte en enda kvinnsperson med i sällskapet.

Jag stod och kikade efter min morske gotlänning som inte kom, det var han det, detta till min stora harm, då en rejäl karl brukar hålla sig till avtal. Att den starke mannen var av det slaget var i synnerhet för mig som rekommenderat honom och skaffat honom arbete mindre trevligt. Ett sådant stort kräk; han var rädd att ge sig ut på denna färd som många andra. Emellertid lättades ankar och ut genom La Platafodens havsliknande mynning gick färden mot söder. Det så kallade "krigsskeppet" vi befann oss ombord på hade allra minst karaktären av något sådant och liknade mera en vanlig holk för flod- eller kusttrafik. Jag hörde senare att vår ångare just använts för dessa ändamål. En dag gick jag ned i maskinrummet och läste där på en metallplåt: "Motala Verkstad", det och det året, som jag ej nu minnes. Jag befann mig så att säga på svensk botten och det kändes rent ut som att ha fått en kär kamrat på vägen. Ångaren var på endast 300 tons dräktighet och någon "racer" var den rakt inte med sina 8 knop som bästa fart i hyggligt väder. Att vi ute på Atlanten rullade friska tag på denna lilla båt är ju så klart, men lyckligtvis har jag aldrig varit känslig för sjösjuka.

Vi rullade oss sakta fram utefter Patagoniens kust och cirka 220 mil söder om Buenos Aires gick kaptenen in i en havsbukt benämnd "Santa Cruz" (heliga korset), varför fick jag senare kännedom om. Nyfiken stod jag och såg ut över kusten som var låg, likaså landet innanför. Samma oändliga smutsgula stäpp så långt ögat kunde nå. Vi närmade nu oss inloppet till havsbukten och här märkte jag hur ångaren började skaka ganska kraftigt, detta beroende på den väldiga ebb som drog ut vattnet ut ur bukten mot havet. Med möda och mycket långsamt stretade sig ångaren in genom inloppet, där vattnet formligen kokade omkring ångaren.

Då man tager i betraktande att vattenståndet mellan ebb och flod på den Patagoniska kusten är omkring 48 fot, kan man lätt förstå den kolossala strömsättningen. Inkomna i bukten och några hundra meter från land ankrades och en julle sattes ut med vilken jag följde med i land. Jag hade halva dagen på mig innan vi skulle gå ombord igen, varför jag slängde min hagelbössa över axeln och vandrade ut längs bukten. Stranden gick långgrunt ut i saltvatten med sandig småsten i botten beväxt med tång. Såg jag inåt landet fanns inget som glädde ögat, endast sandbunden torr mark beväxt med Pampas vanliga smutsgula tovigra gräs. Här och där en låg buskartad växt och här inne bland buskarna såg jag några djur skymta fram, men oviss om vad sorts djur det var, ville jag ej skjuta. På min fortsatta vandring hann jag ut

till det inlopp vi för några timmar sedan farit igenom, ungefär en halv mil från där jag landsattes. Här fick jag syn på några vattenfåglar liknande våra lommar. Genom att ta skydd av några buskar, lyckades jag, såsom jag tyckte, ha kommit i håll för en av dessa fåglar, klämde till och efter några konstiga kullerbyttor låg den därute i bukten med magen i vädret. Visst var fågeln död, men rätt så långt ut från stranden, med kanske flera famnars djup under sig. Men jag hade varken båt, eka eller flotte för att ta mig ut till den. Gärna ville jag ha mitt jaktbyte för att studera fågeln, varför inget annat återstod att göra, än att plumsa och som god andhund apportera. Detta också utan långa funderingar, då lommen eller vad det nu var, ganska fort drogs utåt bukten. Inte kunde jag mäta mig med Arne Borg, dock kunde jag konsten till husbehov. Mina kläder lågo i ett vips på stranden och jag i havets salta vatten.

Lätt och fort gick det att simma ut, jag nästan som om jag haft en propeller i aktern och snart nådde jag mitt byte. Högg tänderna i dess hals och började simma mot land, men i den riktningen kändes det som om propellern skulle ha slagits i back. I iveren att försäkra mig om mitt jaktbyte hade jag glömt den mäktiga ebban som med fasansfull kraft sög mig ut i havet. Jag bet hårdare i den sega fågelhalsen och började i kryss simma mot stranden. När mina sista krafter voro så gott som uttömda, kände jag botten under fötterna. Högg fast i småsten och tång. Mera förmådde jag ej innan jag fått samla krafter och krypa upp på stranden, där jag blev liggande som ett magsjukt sjölejon, kippande efter andan. Efter denna beta fick jag respekt för ebb och flod på Patagoniens kust.

Återkommen ombord blev jag förvånad att se slaktet av en hel ko hänga dinglande i förens tågvirke. På min fråga vilken skeppsproviantör i dessa obebodda trakter det härliga slaktet kommit fick ja veta, att kaptenen, som nu var utan färskt kött, talat vid ett par guldgrävare att göra en titt inåt landet för att om möjligt träffa på någon halvsvild boskap, "vacas" eller novillos" (kor eller ungtjurar) och i så fall skjuta ett djur, återkommo de med ett stycke fet ko. Varken kons ägare, någon beriden väktare eller några "Tehuelches" (Patagomiens indianer) syntes till och huruvida det någonsin märktes att en ko felades i hjorden, vet jag icke, men om så skulle ha varit fallet är antagligt att någon av Pampans puma (ett mindre lejon) fick skulden. Ägaren hade god tid på sig att komma med räkning, då en östlig storm rasade som höll oss kvar i bukten ännu tvenne dygn. Huruvida kaptenen vid återkomsten till Buenos Aires rapporterade om "köpet" är mig obekant. Vi som fortsatte resan voro alla ense om, att detta färskt kött smakade mycket bättre än den halvhärska mat som under de sista dagarna bestått oss.

Landningen i San Sebastianbukten

Därute på Arlanten vältrade fortfarande fram en grov sjö, som hade det riktigt trevligt att leka med vårt "krigsfartyg", som vågorna rullade, så att man kunde tro att vi skulle kapsejsa. Nere i en vågdal såg det ut som om ångaren med allt skulle begravas under nästa våg som tornade upp sig med sin vita rykande kam och hade vi gått rätt mot sjöarna, så hade vi väl inte kommit ur fläcken. Emellertid avtog stormen så småningom och tidigt en morgon sikta-des konturerna av "Cabo de los Virgenes" på norra sidan av inloppet till Magellans Sund och ännu svagare "Cabo del Esperitu Santo" på södra sidan av inloppet till Magellans Sund. Långsamt närmade vi oss Eldslandets kust och ankrade söder om sundet i "San Sebastian"-bukten.

Jag skulle nu snart sätta foten på detta gudsförgätna land och glupst beskådade jag terrängen innanför bukten. Från stranden och ca. en mil inåt landet var marken fullständigt plan som ett bord, varefter vidtog en svagt kuperad terräng. Det hela verkade obeskrivligt öde och trist; icke ett enda träd eller skogsdunge, som kunde pigga upp de ödsliga vidderna, kunde spåras. Mot norr ungefär en mil från där vi ankrat, syntes på kusten något som liknade res-

terna av en gammal väderkvarn och detta var, som jag fick veta "El Paramo", (den yttersta ödemarken), en ingenjör Poppers guldvaskeier, men härtill återkommer jag senare i min berättelse. Kommer man till Eldslandets södra kust, bergigt med sina otaliga kanaler, fjordar sund och öar är det ingen brist på goda hamnar. Men detta är just vad den norra och södra kusten saknar.

I den bukt där vi nu lågo förankrade, fanns föga eller intet skydd för havet, när såsom nu, östlig vind var rådande, varför vågorna hade fri passage att rulla in mot den långgrundna stranden. Att under sådana förhållanden lossa en ångare, bjöd på många riskabla svårigheter. Allt material för polisstationsbyggnaden, såsom syllar, plank, bräder, korrugerad järnplåt m.m.

Bild 4. Karta på Eldslandet och angränsande områden från en uppslagsbok omkring 1930. Det första strandhugget på färden från Buenos Aires skedde i en bukt i Patagonien i ett område norr om kartans gräns. Edvard och tre italienska snickare landsattes sedan i Bahia San Sebastian. Polischefen och hans gendarmar red in från bukten belägen på motsatta sidan av Punta Arrenas på chilenskt område. Det röda strecket i västlig riktning visar den ungefärliga vägen som Edvard (Don Eduardo) och hans följeslagare red för att finna spik vid en engelsk färfarm. Det röda strecket i nordvästlig riktning indikerar färdvägen till den strand där Edvard och hans två franska kumpaner fann åtskilliga intressanta föremål som flutit iland efter det att en tysk ångare sjunkit.

måste iland, likaså en del livsmedel och verktyg etc., detta utan att nämna passagerarna. Dessa voro tvenne italienska snickare och jag själv, inga andra. Resten fortsatte till Punta Arenas och Ushuaya. Jag ser av senare reseskildringar att Punta Arenas sedan 1927 av den Chilenska regeringen omdöpts till "MAGELLAN" i sanning ett mera lämpligt namn.

Jag vill förutskicka att där den plana marken slutade och kullarna tog vid och där polisbyggnaden skulle uppföras hade vi i Punta Arenas en poliskommissarie jämte ett halvdussin gendarmer provisoriskt slagit läger, medförande hästar och flera hundar.

Några timmar efter ångarens ankomst anlände gendarmerna, givetvis till häst, medförande reservhästar, för att taga emot material och proviant i den mån detta landades. Ja, "landades" låter ju bekvämt, men det blev som man icke kan förvåna sig över, en veritabel vildmarkslandning, då allt som flöt vräktes överbord, att av vågorna sköljas in mot stranden. Syllar, plank och bräder buntades tillsammans med plåtar, men många av dessa "balzas" (buntar) brötos isär i bränningen mot land, så att virket skingrades och sköljdes upp utefter stranden på långa sträckor. Att en del av plåten härvid sjönk till botten var givet. Proviant och en del andra saker stuvades ned i en av ångarens livräddningsbåtar, ett arbete som försvårades av sjögången. Båten roddes nu mot stranden, där våg efter våg under hotande brus vältrade mot land. Här gällde att passa upp när båtkölen i en våg tog botten, för att av nästa våg åter höjas och rusa framåt. Vid den första landningen svängdes båten efter en törn mot botten på sidan och i nästa ögonblick vräktes den omkull av nästa vågkam, fylldes med vatten, varvid det mesta av lasten spolades med sjön mot land, där männen ursinnigt försökte rädda allt som räddas kunde. Men givetvis gick en del av godset förlorat. Flera landningar gjordes med enahanda eller bättre resultat.

Jag medföljde den sista "foran" med mina gevär och sadeln. Fiolen hade jag lämnat kvar i polischefens vård, att gå vidare med denna till Ushuaya, vilket sannolikt räddade den från undergång. Allt gick bra tills båten tog botten, men då hände detsamma som vid den första landningen, och som vinden de sista timmarna friskat i, vräkte sjön ännu argare. Båten girade och fick en ny störtsjö, men just som den gick runt, hoppade jag i sjön, bottnade med saltvatten upp till magen och gnodde nu för brinnande livet mot stranden, men att springa i meterhögt vatten går icke så fort som på fast mark, varför vågskummet hann ge mig som en sista avskedshälsning åtskilliga omfamningar innan jag nådde land, drypande av saltvatten med ett gevär i vardera handen.

Min sadel däremot måste jag lämna åt sitt öde, men då dessa argentinska camp-sadlar icke tillverkas på Fords verkstäder, utan äro gjorda av trä, med stigbyglar av samma material, så flöt den iland, dock ett gott stycke från där båten kantrade.

Det hade tagit tre dagar för att jag kan säga, kasta vårt gods i sjön från ångaren. Under den första dagens eftermiddag kom nedseglandes från Poppers guldvaskeeri en liten kutter, som under natten gjorts fast i ångaren, men då såsom förut sagts blåsten och sjögången tilltog nästa dag, lät kaptenen utan vidare kapa kutterns fånglina och där drev den obemannad ut i Atlanten mot okända öden. Intet onödigt fjäsk i dessa trakter!

Ångaren lättade ankar efter slutad lossning och återvände norrut mot Magellans Sundets mynning för att först efter ett halvt år bringa oss post och proviant från Buenos Aires. Man hade således god tid på sig med korrespondensen till nästa postlägenhet.

Här stod jag nu drypande våt och tänkte; so this is Tierra del Fuego, indianernas och guanacos föga kända land, men långt ifrån modfälld eller ängslig för morgondagen. Fastän blåsten besvärade, var himlen klar, solen värmde, och med tanke på vad jag på dessa ändlösa vidder, skulle uppleva, foro alla betänkligheter och grubblerier.

En polisstation på Eldslandet växer fram

Efter att ha skakat hand med de mörkbruna halvbloden från polislägret, som efter den bukt vi ankrat upp fick samma namn eller San Sebastian, gav jag mitt namn till känna, vilket för dessa människor var alltför benigt att uttala, Därför blev mitt förnamn "Don Eduardo", mitt Eldlandsnamn. Detta var ju spanska och lätt att komma ihåg.

Det blev nu männens jobb att surra ihop bräder och plank i buntar som sedan släpades fram till det omkring en mil avlägsna stället där polisstationen skulle uppföras. Jag fick en löshäst för mitt våta sadeltyg och var snart framme vid nästa plats. De båda italienska snickarna traskade den långa vägen till fots, då de varken hade sadlar eller tordes sitta gränslä på en hästrygg.

Jag hälsades välkommen av poliskommissarien, en helt ung mörkhyad argentinare och av ett flertal "hijos del pais". dvs infödda argentinare, vilka på det hela taget icke såg tilltalande ut, mörka i hudfärgen, med stripigt svart hår och alla försedda med slaktarliknande knivar utan slidor instuckna bakom ryggen i byxlinningen.

Under de första nätterna låg jag i min sadel under bar himmel, detta dock intet nytt för min del, då jag förut under några år i Argentinas nordvästra provinser fick vänja mig vid sådant nattläger. Men så snart som en del av den korrugerade plåten släpats fram till byggnadsplatsen, högg jag ut torvremсор och gjorde mig därav vid foten av en kulle en hydda med plåten som ett tak. Här residerade jag under den tid då bygget uppfördes.

Det tog många veckors tid i anspråk innan allt gods och virke hunnit släpas hit från kusten och innan husbygget kunde påbörjas. Jag hade därför gott om tid att rida ut och titta på de närmaste omgivningarna. Här och där mellan vårt läger och kusten fann jag mindre "lagunas" (vattensamlingar) vanligen kantade med "nattorales" (en låg buskväxt). Före solnedgången kom hundratals vildgäss från det inre av landet seglande omkring dessa vattensamlingar och någon gång lyckades jag med kulgeväret fälla några av dessa vackra och ståtliga fåglar, då de sträckte över lägret. Dessa prov på hur farligt mitt eldvapen var, ingav en nyttig respekt hos den banditliknande samlingen av män. Med hagelgeväret kom jag aldrig nog nära för skott på vildgässen, detta fast jag mången gång på indianmaner med buskarna som skydd försökte komma inom håll. Deras vakter voro alltför nitiska i sin tjänstgöring och varnade genom vissa signaler i god tid att fara var å färde. Med studsaren, lyckades jag som redan sagts, bättre och några fasta gäss betydde en stor omväxling i vårt enformiga matförråd.

Så småningom hade jag tillfälle att studera de svartingar jag hade omkring mig, varav jag och en katalan (spanjor) voro de enda vita förutom de omtalade italienska snickarna. Det fanns också en neger, José Dias, i samlingen, densamme som fyra år senare åtföljde Professor Nordenskjöld på dennes Eldslandsexpedition. Denna afrikan var den präktigaste av hela uppsättningen, förstående, sansad och pålitlig.

Jakten på guanacos

Med Dias och catalanen som följeslagare drog jag ut på jaktstigen efter guanacos, det enda fyrbenta djur som var ätbart, och då det var på detta jaktbyte vi huvudsakligen måste livnära oss, blev jakten oundviklig. Till häst och med några stora skarpsprungna, i form av något som liknade vinthundar, dock grövre byggda, red vi inåt landet i ständigt kuperade marker, spejande efter vårt byte.

Bild 5. Edvard frapperades av det ringa antalet större djur på Eldslandet. Han såg den argentinska strutsen och guanacon. Denna liksom vicunan, lamadjuret och alp ackan är släkt med kamelen och lever i flockar på några tiotals djur. Edvard sköt inte mindre än 42 guanacos under sin ettåriga vistelse i Eldslandet. (foto DanielMoretto under en gemensam bilresa från Rio Gallegos till Calafati i början av augusti 2004).

Dessa guanacos påträffas sällan ensamma utan i större eller mindre flockar. Finner man en ensam guanaco är det ett gammalt och många gånger sjukt djur, som strövar omkring som en enstöring. Dessa guanacos finnas så gott som över hela Eldslandet, såväl i skogstrakter söderut, som på gräsvidderna, där dock talrikast. Till utseendet liknar guanacon mycket sina nordliga släktingar "la vicuna" uppe i Kordillererna och det tama lamadjuret. En fullvuxen guanaco mäter i längd ca, 2.5 meter. Den ovanligt långa halsen, de långa benen, den stolta hållningen, de stora ögonen och de rätt uppstående öronen, gör den till ett ståtligt djur. Raggen går i samma smutsgula färgton som vidderna, där de lever. Deras skyddsvapen är den goda synen och de långa benen. Endast för de ovan nämnda skarpsprungna hundarna är det möjligt att hinna upp en guanaco, dock sällan de fullvuxna hanarna

När köttförrådet börjar tryta ger vi oss ut på jakt. Med hundarna i koppel rider vi ut på de stora, kuperade vidderna, kulle upp och kulle ned. I en dalgång ca. 1000 meter bred får vi syn på ett halvt dussin djur. La "sinca" (sadeljorden) drages till, hundarna släppas och i karriär med dessa före oss bär det iväg utför och utåt dalgången. Djuren har sett oss och sträcker sina långa halsar och ser oroliga ut medan hundarna som ett streck rusar ned i dalgången och nu börjar en kapplöpning på liv och död mellan guanacos och hundar, vi till häst inbegripna, ty den mark vi rusar över är en konstberidarbana med fast mark. Den är nämligen totalt underminerad av gångar som en jordråtta ("tuto-tuc") gräver så att hästarna ideligen ränner med benen i dessa osynliga håll mellan det tovigga gräset. Med ovana hästar i en sådan terräng vore aldrig lönt försöka en sådan kapplöpning, som här är fråga om. En nybörjare gör klokt i att avhålla sig från dessa halsbrytande jakter. Negern José Dias hade en gång brutit ett nyckelben under en sådan ritt och ser därför något puckelryggig ut. Hundarna söker genskjuta djuren och vi rytare följer så fort som hästarna kan lägga ut. Avståndet mellan den snabbaste hunden och ett ungdjur minskas för varje sekund, ett bösshäll, några meter och med ännu ett par tigersprång är hundarna vid sidan av guanacos, hugger sina stora, skarpa tänder i djurets bog och hänger sig fast. Vi ser guanacon stappla, falla på knä, sen resa sig igen. Hundens tyngd är för stor och han har bitit sig fast som en blodigel, vilket hindrar flykten. Under de sekunder som detta händer, har de andra hundarna hunnit fram och hugger sig fast som rovdjur i det arma djuret, som nu fallit omkull, men guanacon reser sin långa hals, stolt i döden, ty vi har hunnit fram och ändrar dess pina med ett knivstyng.

Jag fick emellertid avsky från detta barbariska sätt att jaga och så länge som jag var kvar i lägret, blev icke mera denna jaktmetod använd, då jag tog på mitt ansvar att hålla lägret med nödigt guanaco-kött utan hundarnas hjälp. Detta löfte infriade jag också och under de 5 à 6 månader jag ännu var kvar, sköt jag och hemforslade på hästryggen 42 guanacos, utom flera gamla hanar, vars kött var alltför segt att kunna användas som föda. Detta utan att nämna ett stort antal vildgäss, som hamnade i våra grytor och gjorde en uppskattad omväxling i vår meny. Köttet av unga guanacos är icke att rata, tvärtom, jag tyckte det var välsmakande, i synnerhet som "asado" (köttet rostet över eld).

Vid mina jakter red jag alltid ut ensam, detta oaktat att jag varnades för anfall av ona-indianerna, om de funno mig utan en eller flera kamrater. Jakten gick till på så sätt att sedan jag från någon kulle fått syn på en flock guanacos, red jag ned i dalsänkan, där jag steg av hästen och lämnade den där med hängande tyglar med frambenen "maneadas" d.v.s. hopbundna med en läderrem, detta för att hindra hästen löpa sin kos. Fastän detta försiktighetsmått alltid iaktogs hände det mig dock en gång att hästen med hopsnörda framben återvände till lägret, men så snart hästen visade sig där med tom sadel, redo två svartingar ut med en löshäst och funno mig välbehållen vid en guanaco som jag skjutit.

Jakten fortsatte jag nu till fots i det att jag på indianmanér med skydd av den kuperade terrängen och delvis krypande i det toviga gräset försökte komma i håll för djuren. Det är ganska svårt att i den klara luften på dessa stäpper kunna rätt beräkna avståndet och vanligen skattar man dem kortare än de verkligen äro. Ibland kunde jag, då marken var tjänlig, komma djuren så nära som 100 meter, men ofta blev hållet dubbelt och mera. På de kortare hållen kunde jag många gånger fälla två guanacos innan de voro utom skotthåll.

Sedan jag fällt en guanaco, skyndade jag fram och tappade blodet av den på äkta älgjaktmanér, varefter jag letade rätt på min häst, som i vanliga fall stod kvar där jag lämnat den. Red så tillbaka till mitt byte, slaktade och styckade det i tvenne hälfter med huden på. Det var nästan omöjligt att ensam lyfta upp djuret ostyckat på hästländen bakom sadeln, då ett fullvuxet djur vägde mellan 129 och 150 kg; de gamla hanarna ännu mera. Dessutom voro en del hästar rädda, då jag skulle vräka upp en halva av djuret på deras länd, svängde de undan och gav mig ett sabla schå innan stuvningen lyckades. Mina lovsånger under detta jobb kom dels på spanska, dels på svenska och var, fruktar jag, icke av det skönaste slag. Räckflan på ryggen, ena foten i stigbygeln och så en akrobatisk sväng för att få det andra benet över djurhalvorna och komma upp i sadeln. I sakta fart gick nu färden mot kampamentet. Då största varsamhet var av nöden, för att inte köttbördan skulle hasa av hästländen.

Vid lägret hade jag låtit uppföra ett par galgar vari de halva kropparna hissades upp och sedan flåddes.

På jakt efter spik med överfall av ona-indianer

Förberedelserna

Sedan virket till polisstationen släpats fram den milslånga vägen från kusten och bygget kunde påbörjas, gjordes en mindre trevlig upptäckt, i det att inte en enda spik kommit med. Antingen hade detta slarv begåtts i Buenos Aires vid ombordtagningen, eller hade spiklådorna gått till botten under den äventyrliga lossningen av lasten i San Sebastian-bukten. Där stodo vi nu vackert utan spik för ett husbygge av trä. De italienska snickarna revo sig i huvudet och gjorde korstecknet. Först efter sex månader kunde nästa ångare väntas och spik växte vare sig på de obefintliga träden eller på stäppen. Så kom jag att tänka på Frödings berättelse om "pluggen", och den där inspektoren, som kallade "dövling" för plugg. Här hade jag lösningen,

Bild 6. Ungefär så här såg Edvard och hans kumpaner ut när de korsade mellersta Eldslandet från öster till väster för att på en engelsk fårfarm vid den chilenska västkusten söka efter spik för att foga ihop plank och timmer till en argentinsk polisstation (foto från Edvards album).

ty med hjälp av träplugg kunde vi åtminstone sätta ihop stommen till huset. Men sedan måste vi skaffa spik och varifrån ta den på Eldslandet? Detta låg jag och funderade på i min torvhydda om nätterna.

Så en vacker dag sade jag till kommissarien nu ger ni mig två man och fem hästar; jag rider tvärs över Eldslandet till dess västra kust på chilenskt område. Eldslandet är nämligen från norr till söder delat i tvenne ungefär lika stora hälfter, varav den östra tillhör Argentina och den västra Chilenska republiken. På det senare området lär finnas en engelsk fårfarm och där kunde vi kanske få så pass mycket spik att vi därmed provisoriskt kunde lappa ihop stugan och få tak över den. "Con mucho gusto" (med största nöje) uttryckte sig kommissarien. Men jag inser att ni måste ha minst 6 man med Eder på en sådan expedition, då ett anfall av ona-indianer icke är uteslutet, då ni kommer inåt landet. Tack för den goda meningen, sade jag, men låt mig välja mina tvenne följeslagare "y todo saldra bien" (och allt skall nog avlöpa lyckligt).

Som kumpaner på färden utsåg jag den förut nämnde negern, José Dias och katalanen, vilka icke hade något emot att taga del av äventyret och på vilka jag fullt kunde lita. De beväpnades med karbiner, det skjutvapen som jag senare hade tillfälle att pröva och som befunnos vara ganska ofarliga. Det var något gammalt skräp, som bäst lämpat sig för skrotning. Mitt artilleri bestod av den redan omnämnda studsaren och revolvren. Vår proviant som hästarna fingo bära var mycket minimal bestående av "galletas", hårda, ja stenhårda skeppsskorpor, malen majs "yerba", ett slags te och litet socker. Guanacokött fick jag skaffa under ritten och

detta utgjorde huvudfödan. Tält kom ej ifråga, utan måste vi campera under bar himmel i våra sadlar. Några hundar ville jag icke taga med då dessa endast skulle fördärva mitt sätt att jaga guanacos. Med eller utan hundar måste vi i alla fall själva turas om att hålla vakt om nätterna.

Tidigt en vacker dag startade vi vid de kvarvarandes avsked; "que les vayan bien" (lycka till). Kikare, kompass och karta hade jag ej att tillgå, men då man på denna del av Eldslandet icke har ont av regn eller mulet väder, fick solen vara vår vägvisare. Vår utrustning kan jag kalla för fattigmans jämförts med senare forskares fullständiga och stora apparater.

På väg

Den sträcka vi hade att tillryggalägga för att nå västkusten där den omtalade fårfarmaren fanns, var omkring 15 mil d.v.s. 30 mil fram och tillbaka. Vi slogo läger tidigt om aftnarna, detta som en säkerhetsåtgärd för eventuellt anfall av indianerna. Härigenom blev dagsritterna ganska korta och det tog oss ungefär en veckas tid att nå målet på vår färd. Om jag frånser en ständig hård sydvästlig vind, som sveper över steppen, var vädret under hela resan gott.

Där vi nu redo fram med sol och hög himmel över de stora vidderna, starkt kuperade, vidgades bröstet och en känsla av frihet och levnadslust brusade genom ådrorna, att på detta sätt få genomströva marker, där aldrig någon vit man före oss färdats fram. Fastän terrängen på det hela taget är enformig, var det med spänd nyfikenhet som jag från krönet av varje kulle och höjd spejade utöver nejden framför mig.

Mången gång steg jag av hästen och lät denne och mina följeslagare stanna i en sänka, medan jag själv krypande tog mig upp till toppen av någon hög kulle, gömd i det höga, tovigra gräset, för att få en överblick av vidderna, framför mig. Detta i hopp om att få se några indianer eller rök från något indianläger. Tyvärr lyckades detta aldrig, fastän vi voro overtygade om, att indianer mången gång fanns i vår närhet och bespejade våra förehavanden. Dessa så gott som nakna, storväxta vildar gömmer sig lika kvickt och väl, som någonsin raphöns och då deras hudfärg smälter ihop med det smutsgula, tovigra gräset, ligga de stilla och röra sig ej, om man inte tillfälligtvis kommer att rida över dem.

Den tredje natten slogo vi läger i en dalbotten, som jag gav namnet "Cinco Eskinas" (de fem hörnen), då fem dalgångar här sammanträffade. Kullarna voro här höga och ganska branta, men som överallt utan ett träd eller buske, endast beväxta av det evinnerliga pampasgräset. Nere i dalgången, där vi slagit läger, slingrade en liten bäck med klart, gott vatten, här och där kantad av en låg buskväxt. Sedan vi befriat hästarna från packning och sadlar, fick de sin frihet, dock med de förut omtalade "maneas" omkring frambenen. Vi synade nu marken närmare och fann att ona-indianer här haft sitt läger, dolt av buskarna. Efter varje vilde syntes en lega, liknande den efter en guanaco och den lilla eld de haft var tydligen från tidigt samma dag.

Överfallet

Som vanligt hade vi slagit läger tidigt på aftonen, varför jag tog min studsare med mig och vandrade uppför en av dalgångarna. Vid uppstigandet på en hög kulle några kilometer från vårt läger fann jag gräset avsvett, så att marken var alldeles kolsvart. Försiktigt kröp jag upp mot krönet av kullen, släpande mig efter marken den sista biten, så att ej mera än hattkullen kunde vara synlig vid spejandet över den mark som däruppe ifrån blev fri för blicken. Någon indian kunde jag som vanligt icke upptäcka, men på andra sidan av den dalgång, som låg under mig och ett stycke upp på den andra sidan, blev jag varse tre guanacos, vilka dock oaktat min stora försiktighet, hade fått syn på min hattkulle, vilket jag väl kunde förstå av deras uppsträckta halsar och åtbörder. Dalgången var ganska bred och hållet beräknade jag vara omkring 200 meter, men det var nog närmare 300 meter, som jag senare fann.

I tanke på att glädja mina kamrater med en färsk stek och då vi satte stort värde på hjärtat och njurarna, rostade över elden, fattade jag studsaren, där jag låg på magen i skjutställning, tog noga sikte, såsom alltid, på bogen av det djur vars ställning var lämpligast härför, tryckte av och kikade efter resultatet, dock orörlig i samma ställning. Av jord som rök några meter nedanför guanacos förstod jag situationen. Kvickt upp med 300-meter siktet och nu rang det andra skottet utöver vidderna, på samma gång som djuret föll till marken som träffad av åskan. Den kulan viste var den tog, tänkte jag, då jag med kolsvarta händer och kläder efter krypanDET i det förbrända gräset pallrade mig utför kullen, över dalgången till mitt jaktbyte, som var en fullvuxen fet hane. Belåtet öppnade jag djuret på gammalt jägarmanér, skar ut ett läckert köttstycke, hjärtat och njurarna.

Under denna procedur stördes jag dock helt oförmodat av en händelse som nära nog stoppat sökandet efter spik och fått mig för alltid att hamna i Eldslandets sälla jaktmarker.

Lutad som jag stod över mitt jaktbyte, intet ont anande, hörde jag sullet av en pil, som borrade sig ned i marken några meter framför min guanaco. Blixtsnabbt kastade jag mig ned bakom djurets kropp, ty annat skydd av något slag fanns ej. Detta var i grevens tid för att inte träffas av flera pilar, som fräsande flögo över mitt huvud. Utför en höjd kom en flock onaindianer, stora, kraftiga gestalter rusande under ett tjut som skar genom mærg och ben, där jag låg orörlig bakom mitt jaktbyte, trodde vildarna, att jag kanske redan var på väg till de sälla jaktmarkerna.

Huru kusligt det än kändes i detta ögonblick, när horden kom rusande mot mig, var jag dock beredd på att till det yttersta försvara mig och nu gällde det mera än någonsin att kallblodigt göra bruk av min studsare, med vilken jag på 100 à 150 meter icke bommade på en buteljboten. Visst var här fråga om liv eller död, men ändå till det sista, var jag fast besluten att icke döda om detta kunde undvikas.

Dessa vildar kunde givetvis icke ana, att beträdandet av deras rättmätiga jaktmarker gällde några paket spik, men ej deras liv. Vi gjorde icke denna færd för att jaga indianer som oskåliga djur.

Liggande på magen utefter guanaco-kroppen med studsaren vilande på djurets kropp, togs situationen blixtsnabbt in, och den indianen som sprang i täten, tjutande med bågen segerviss högt i vädret, skulle så snart jag hade honom på ca. 100 meter få göra en mindre behaglig bekantskap med eldröret. Han var nu i håll. Kornet och siktet sökte ej hans bara bröst, utan hans uppsträckta hand med bågen. Det första skottet gick med den påföljd att bågen splittrades i tusen bitar. På samma gång som indianen ramlade baklänges. Om tummen eller någon finger felade på hans hand, hann jag ej tänka på, men den nästa ona som i knäställning spände sin båge, fick min andra kula på samma sätt, kanske dock med någon allvarssammare verkan, beroende på hans ställning när det small. Han ramlade på näsan och låg ett ögonblick som död, men i nästa ögonblick var nummer ett och nummer två på benen och flydde som om de hade fått den onde anden i kroppen. Då de andra indianerna sågo sina djärvaste krigare falla och sedan gno för livet blev de tveksamma, och då en tredje kula vinande tydde på att eldröret ännu var i verksamhet, blev det allmän reträtt uppför höjden, men här kom tyvärr en förstärkning på några dussin vildar och efter ett kort krigsråd syntes de bereda sig på ett nytt anfall. Patroner hade jag fortfarande gott om, men vad jag fruktade, var att en del av indianerna skulle kringgå kullarna och anfalla framifrån och bakifrån på samma gång.

Det dröjde inte heller länge förrän ett tjugotal onas återigen kom rusande ned från kullens krön, tjutande som demoner. Redan på ca. 300 meters avstånd lämnade en kula studsarens lopp, med den påföljd, att den första krigaren stöp och rullade flera varv utför kullens sluttning. Detta hejdade de andra, vilka kastade sig ned bland grästuvorna och försvunno som rapphöns, för att dock i nästa ögonblick rusa vidare mot mig avskjutandes en svärm av pilar.

Men i detta mitt kritiska läge, hördes längre ned i dalgången den ena gevärssalvan efter den andra smattra, med påföljd att indianerna nu vettskrämda tog till benen och försvann bakom kullarna.

Det var mina kamrater som med sina karbiner bombarderade där nere i dalgången och detta var sannolikt min räddning i sista ögonblicket. De hade från vårt läger hört mina skott, anade oråd och gav sig inte ens tid att söka hästarna, utan sprungo för livet mot det håll, varifrån de hört mina skott, såg situationen och började skjuta så fort de hann.

Vidare västerut

Undsättningen kom sannolikt i sista minuten! Där jag låg kände jag som en domning i hela kroppen efter de nervspännande minuter jag upplevat, och katalanen kom uppspringande till mig, där jag nu stod, något blek om nosen. Ett ärligt handtag till de båda sade mer än ord.

När nu faran var överstånden och vi med de läckra bitarna från min guanaco vandrade tillbaka till kampamentet, fick jag en uppsträckning och varnades för att i dessa marker icke ensam avlägsna mig, i synnerhet till fots, från våra lägerplatser. Varningen var nog onödig efter vad jag varit med om.

Den natten sov vi ej mycket och när en ugglas läte störde nattens stillhet, grep vi instinktivt efter våra gevär, men annars förflöt timmarna utan några nya äventyr.

I dagningen sedan vi druckit vårt te och vid glöden av en liten eld rostat våra läckerbitar efter den guanaco jag skjutit, kastades sadlarna på hästarna och färden fortsattes. Den gick såsom förut västerut genom nya okända marker av ungefär samma beskaffenhet, som redan skildrats.

På färden från vårt läger red vi upp till det ställe där "slaget" stått, då jag ville se, om den indian som stöp ännu låg kvar på slutningen, men ingenting annat funno vi än mindre blodspår, varför jag var förvissad att min studsare även på ca, 200 meters avstånd sänt sitt bly dit jag ämnade det, eller till indianens högra arm, som höll bågen varmed han ämnat göra slut på min tillvaro.

Ännu en dagsritt förde oss närmare västkusten där kullarna började taga slut och en jämnare mark tog vid. Tidigt nästa dag lägrade vi med beräkning att nästa dag nå fram till målet för vår färd.

Som vanligt indelade vi natten i vakter och i vilken tur dessa skulle avlösas ordnades medelst lottdragning, varvid torra olika långa grässtrån användes. Natten förflöt utan några överraskningar, och tidigt satt vi i sadeln igen.

Framemot middagen red vi förbi en större lagun, stor som en liten tjärn och här sågo vi en sällsam syn. På det lugna vattnet flöt en eskader av flera hundra, kanske tusen svanar, vita med svarta halsar. Denna ståtliga flottilj drog sig långsamt och majestätiskt utåt lagunen, då vi redo förbi, nu i nordlig riktning, och länge dröjde det inte förrän engelsmännens farm blev synlig. Utan karta och kompass hade vi siktat ganska rätt.

Det fanns inga spik

Som vanligt vid de sydamerikanska "estancias" (farmas) är det hundarna som först taga emot besökarna och detta med ett fasligt gläfsande. Snart kommo tvenne unga män ut från en barrack, bado oss att sitta av och önskade oss välkomna. De voro skottar eller engelsmän och då de hörde att jag redde mig med deras språk, blev mottagandet mycket vänligare. Om nu dessa unga män och deras pappor voro ägare till farmen med dess 50 000 får, hann jag ej få veta, men då jag nämnde att vi "were looking for nails" fick de sig ett gott skratt och tyckte att

vi kunnat bespara oss den långa färden. De hade inga spik till överlopps, vilket jag kunde övertyga mig om, då jag följde dem till deras förrådsrum. Där fanns visserligen ett par paket 5 och 6 tums spik, inga mindre, och jag vill säga, att de delade med sig broderligt när de för-
ärade mig ett paket

Vi sökte sedan i gamla askhögar där en och annan spik petades fram. Några lådor spik skulle vi ju behövt och om våra packhästar, som skulle ha burit dessa lådor tillbaka genom Eldslandet, hade förstått situationen, hade de säkert av belåtenhet grinat mot oss.

Vi övernattade på farmen och under samspråk kom vi in på indianerna och deras liv. Därvid berättade en av ynglingarna, att de under en enda natt förlorat omkring 3000 får, som av indianerna drivits ur från en inhägnad, men då inte onas på en enda dag kunde äta upp dessa 3000 får dödade de fåren och kastade ned dem i bäcken, i vars vatten indianerna trodde sig kunna konservera köttet. Då värdet av ett får på den tiden var ett pund sterling, gjorde farmen en förlust på mera än 50 000 kronor (1891 års valuta) den natten.

Givetvis förföljdes indianerna efter sin bravad och några blev skjutna. Utom detta fall berättades flera andra dylika, då farmarna förlorade hundratals får.

Don Eduardos egen ugglan

Nästa dag lämnade vi de gästfria engelsmännen och anträdde återfärden till Eldslandets östra kust eller till San Sebastian, men togo nu en nordligare kurs närmare kusten och Magellans Sund. På morgonen samma dag som vi nådde vårt kampament fick jag under ritten syn på en ganska stor ugglan uppe på en höjdslutning och den tänkte jag skjuta, men i närheten av den flyttade ugglan, dock endast ett kort stycke, och jag tyckte att den verkade mindre flygfärdig. Jag sporrade min häst och förföljde fågeln, som kunde flyga endast några småbitar, och snart var ugglan utpumpad. Jag steg då ur sadeln och lyckades ta ugglan med händerna. Att börja med var den ganska besvärlig, men så småningom blev den lugnare, när intet ont vederfors henne och satt ganska beskedligt framför mig på sadeln. Då denna ugglan aldrig haft en sten, ett träd eller en buske att sitta i, var nog denna upphöjda ställning på hästryggen något nytt och intressant och roade henne. Ugglan var, som jag från början trodde en unge, som knappast kunde flyga, men som under min vistelse vid polisstationen, och tack vare det färska guanacoköttet som jag stoppade i den, växte fort och blev tam och en rätt lustig underhållande kamrat under mången god dag. Ugglans största förtjusning tycktes vara, när den fick sitta på mitt huvud, då jag om kvällen gjorde en promenad över kullarna. Om nätterna satt hon i ett hörn i min torvhydda, vred komiskt på huvudet och såg ut som om hon ville prata med mig. En kväll satte jag ut min lilla vän på en kulle, men fastbunden vid ett långt snöre som var fäst vid en påle. Detta gjorde jag i bästa mening för att ge ugglan mera frihet och ge henne en möjlighet att fånga någon av de otaliga jordrättor, som kom fram ur sina gångar nattetid. Tidigt dagen därpå gick jag för att se huru detta experiment hade verkat på min "nattvakt", men till min bedrövelse fann jag varken min kära ugglan eller minsta spår efter den. Troligen hade en räv knipit den under natten, eller hon hade gjort sig lös och sökt på vidderna sina kamrater.

Om vår ritt från väster över Eldslandet vill jag icke trötta, då terrängen på det hela taget var densamma som förut beskrivits och inga nya äventyr hände oss.

Åter vid polisstationen i Bahia San Sebastian

Återkommen till polisstationen fann jag att mina snickare kunnat "dövla" ihop själva stommen till huset och med de spik vi medförde blev det möjligt att medelst långa lister som bindningsmedel provisoriskt få tak och väggar på bygget.

Mina jakter på guanacos upptogs nu igen och allt eftersom jag hemförde kropparna, hängdes de upp i de förut omtalade galgarna. Vid nedskärningen av köttet bad jag männen vara varsamma och noga se efter, om någon pilspets efter indianernas jakter möjligen satt kvar i någon del av djuret. Jag hade redan en sådan och senare påträffade jag ytterligare två. I dessa tre pilspetsar var materialet flinta och formen var idealiskt vacker. Huru dessa vildar kunna så mästertligt utforma spetsarna från en flintsten är otroligt. Jag hörde sägas, att detta gjordes med hjälp av någon järnbit, en bit av ett tunnband eller dylikt, som de funnit någonstans utefter kusten. Flintstenen upphettades vid en eld och där sutto de och sprättade bort den ena lilla flisan av stenen efter den andra tills den önskade formen erhöles. Vilket enormt arbete och tålmod behövdes härför. Tvenne av de pilspetsar jag funnit, satt fast i ryggkotor, vilket visar att pilens genomträngningsförmåga icke var att le åt. Pilspetsarna bevarade jag noga och hade dem med till Europa. Men i Hamburg gjordes inbrott i min våning medan jag var på en resa till Sverige och till min stora ledsnad gick dessa ona-indianernas pilspetsar, infattade i guld för att användas som kråsnålar, förlorade.

Någon gång tog jag över till ingenjör Poppers guldvaskerier där en broder till Popper var chef. Flertalet av arbetarna voro österrikare och det berättades mig, att några av dessa, ett par år förut, trötta på livet vid denna öde och ogästvänliga kust, hade lämnat vaskeriet för att till fots ta sig över till västkusten, med tanke på att med någon kutter komma över "Bahia Inutil", (odugliga bukten), till Punta Arenas. Av dessa arbetare hörde man aldrig något mera, men några klädestrasor, som man senare funno, tydde på att karlarna dödats av indianerna.

En dag då jag kom ridande utefter havsstranden, varsnade jag något, som på långt håll såg ut som ett båtskrov. Jag satte sporrarna i hästen och var snart där. Föremålet befanns då vara ett väldigt sjölejon, som dött och spolats upp på stranden. Djuret var av enormt stora dimensioner, där det låg likt en mörk rundslipad berghäll; i sanning ett underligt fynd.

Under mina strövtåg på den vågiga stäppen lyckades jag skjuta många rävar och vilda hundar, de förra av en oanad storlek, jämfört med våra rävar. Hundarna hade någon likhet med New Foundlandshunden vad ragg och form angår, men var icke så stora som dessa. Skinnen är vackra i brunt och vitt och jag sände senare några till hembygden.

Två fransmän, varav en mördare, vrakgods och guldvaskning

Det enformiga livet på polisstationen hade jag aldrig ont av, då jag mest låg ute på strövtåg i den ena eller andra riktningen och trivdes aldrig bättre än då jag ensam red bort över kullar och dalsänkor i Guds fria natur.

Men en dag stördes stillheten på stationen av hundarnas morrhande, då en mager liten individ kom ridande fram till kampamentet med sin hund och en packning i släp. Denne var en fransman, ägare till en liten handelsbod på västkusten, som i ilska skjutit ned en bråkig guldgrävare och därefter rafsats ihop det nödvändigaste och med en landsman ridit över på argentinskt område. Den lille handelsmannen var en tämligen civiliserad fyr, pigg och vaken och på hans spanska uttal kunde man lätt förstå var hans vagga stått. Fastän han fritt och öppet berättade vad som hade hänt honom på den chilenska sidan av Eldslandet, var det ingen, icke ens poliskommissarien, som brydde sig om den saken. Det föll sig helt naturligt att fransmannen icke skulle ha stannat i sin bod för att komma i den chilenska polisens händer.

Fransmannens kamrat hade lämnat honom och ridit norrut till Magellans Sund för att söka efter guldsand i de små bäckar som i dalgångarna fann sin väg mot havet. Jag var pigg på att få vara med om en primitiv guldvaskning och gärna skära guld med täljknivar, varför det gjordes upp att jag och den lille fransmannen skulle göra en liten expedition till en av dessa bäckar. Under ritten nordvästöver, lyckades jag skjuta en guanaco, vars kött utgjorde det väsentligaste av vår magra proviant. Utav någon anledning, som jag ej hann fatta, började fransmannen skjuta det ena revolverskottet efter det andra på sin hund, men troligen var det inte första gången detta hänt, ty hunden hoppade i zik-zakande hit och dit med den påföljden att jag kom i skottlinjen, vilket var mindre behagligt, varför jag snabbt drog min långpipiga följeslagare och ropade åt min andra följeslagare, att om han inte genast upphörde med sitt skjutande, så skulle jag svara på tal. Detta lugnade den ursinnige karlen, och sedan jag läxat upp honom och sagt ifrån att jag icke ämnade göra honom sällskap längre, om han en gång till bar sig så dumt åt, fortsatte ritten.

Fransmannen var utrustad med ett litet tält. Och då vi i skymningen redo ned i en större dalgång, som löpte ut i Magellans Sund, slog vi där läger. Av en buskart som där växte gjorde vi upp eld och rökte en pipa medan guanacoköttet rostades över elden. Det var disigt längre ned i dalgången, varifrån vågornas brus mot de i sundet brant stupande sandstensklipporna hördes, det enda ljud som störde stillheten.

Plötsligt sågo vi genom diset ett mörkt föremål, som med korta mellanrum visade sig och försvann. Vi grepo våra gevär och gnodde allt vad tygen höll ned mot dalgångens öppning, där vi överraskades finna handelsmannens färdkamrat i färd med att ur vågsvallet fiska upp lådor, den ena efter den andra, vilket nu förklarade det vi sett från tältet. Vi läste som hastigast på lådornas märken och fann därav att lådornas innehåll var matolja, "Lucas" finaste vara. Att vi nu med all iver tog del av fisket, behöver väl jag ej nämna. Vid vågornas dån och fastän det var ganska mörkt arbetade vi som på ackord så gott som hela natten, med det resultatet att vi vid dagen inbrott bärgat 700 lådor av den värdefulla varan.

På morgonen och vid ebbtiden torrlades en plan sandbotten av omkring 30 meter bredd, en botten av finaste sand och så hård som en asfaltgata och då vid full dager fick vi skåda en syn, som väl få sett maken till.

På denna hårda sandbotten låg kringströdda lådor av olika storlekar, stora och mindre fat, ofantligt stora schweizerostar i sina gedigna packningar m. m. "and last but not least" massor av de finaste stearinljus, vridna, räfflade och släta i alla regnbågens färger, vars lådor i brottsjöarna slagits sönder varvid de lösa ljusen drivit mot vår strand och nu översällade den plana, hårda strandbotten.

Vi letade förgäves efter några skeppsbrutna, ty att ett fartyg gått förlorat var ju tydligt, vilket några veckor senare också blev bekant. En tysk atlantångare hade på grund av en stor läcka måst söka närmaste land och körde då upp på en sandbank vid sundets norra sida, ungefär mitt emot, där vi befann oss. Här hade stormen och sjöarna gjort ångaren till vrak, med den påföljden att allt som flöt så småningom drevs till Eldslandskusten. Intet människoliv gick förlorat.

Vi var de första på vår kust som upptäckte katastrofen, som för oss var början till en fest, som kanske ingen i våra omständigheter varit med om.

Det fat Bordeauxvin som stod på ända i sanden befriades medelst en yxa hastigt och lustigt från den övre botten, så att vi med våra hattar som öskärl kunde komma åt gudadrycken. En schweizerost, ca. 1,5 meter i diameter, avkläddes och det behövdes i sanning riktiga onamagar för att må väl av de kvantiteter vin och ost som vi intogo på stående fot.

Det var ju rent av sagolikt och vi kunde tro att vi ramlat in i paradiset från Eldslandets evinnerliga guanacokött och majsavalling. Hade icke intresset att bärga allt som bärgas kunde, varit så intensivt, hade vi väl druckit och ätit oss fördärvade.

Vi måste emellertid passa på medan ebben varade, redo ned på den fasta sandbotten utefter stranden, den vi följde bortemot en halv mil västerut och på denna långa sträcka var det breda sandplanet översällt med stearinljus. Ett ofantligt stort fat av ek, nästan i manshöjd som vi

Bild 7. På ett par ställen i Edwards berättelse kommer hatten in i bilden. När han blir överfallen av ona-indianer oroas han för att hattkullen blir synlig. När Edvard och de två fransmännen skall tömma ett vrakat ekfat med vin blir hattarna öskar. I alla de bilder som förekommer i det av Edvard till sin mor hemskickade albumet har alla män hattar som i detta foto som återger de tröstlösa färderna över det "evinnerliga" gräset på Pampas.

funno, rådde våra verktyg ej på och därför blev dess innehåll för oss en gåta. En låda som vi öppnade innehöll hundratals sidenhalsdukar, en annan väggur från Schweiz, där den limmade träarmeringen flöt huller om buller, under det att urverket låg på lådans botten. Det som ovan nämnts är endast ett litet urval av alla de varor vi funno.

Det var på chilenskt område som vrakgodset sköljdes upp, och så fort det sig göra läts, omhändertogs det av den chilenska myndigheten i Punta Arenas

Tidigt en morgon lämnade vi bakom oss all denna härlighet åt sitt öde och redo tillbaka till polisstationen där nyheten berättades. Det enda vi kunde taga med oss var några dussin sidenhalsdukar, och stora segment av de härliga ostarna, varav vi bärgat flera stycken.

På vägen till kampamentet stannade vi vid en bäck och vaskapparaten för guldvaskning togs fram. Denna var helt enkelt ett tvättfat av plåt, men resultatet av guldvaskningen motsvarade inte alls vårt sista fynd. Vi funno visserligen små guldflagor i det järnmalmspulver som vid vaskningen stannade i handfatet.

Några dagar senare dog ingenjör Poppers broder av lungsot vid guldvaskeriet. I strandgruset grävdes en grav och vid den enkla begravningsakten där jag var närvarande, sänktes kistan under det att någon av de mera försigkomna guldgrävarna läste något som skulle föreställa jordfästningritualen. För att något höja den enkla ceremonien, antändes flera hundra stearinljus hämtade från vrakstället, där ännu tusentals ljus låg kvar utefter stranden. Ingenjör Julius Popper, broder till den avlidne, var född rumänier och var den ende som i större skala och maskinellt vaskade guld ur den guldförande sanden vid Paramo. Hos denne Popper fanns väl något av storhetsmani och storslagna voro säkerligen de projekt han med sin stora energi ämnade göra till verklighet. Popper betalade i av honom stämplade guldmynt och utgav sina egna frimärken, men några år efter min vistelse på Eldlandet, medan Popper befann sig i Buenos Aires i begrepp att företaga en expedition till de antarktiska Shetlandsöarna, fann man honom en morgon död i sin säng. Det mumlades om, att han skulle ha blivit förgiftad, men något definitivt härom fann man aldrig.

En fattig ona-indiankvinna med sina två barn dyker upp

Vi voro nu i juli månad, Sydamerikas vintertid. Det började frysa is på lagunerna och snö hade vi under en veckas tid, och så pass mycket att stäppen låg vit. Jag hade nu flyttat från min torvhydda in uti ett mindre rum i nybygget och fastän en celciustermometer jag hade med mig från Sverige gick ned till minus 12 grader, hade jag inte ont av kylan. Jag hade nämligen "tapetserat" rummets tak, väggar och golv med skinnet efter guanacos jag skjutit, vilket gjorde rummet dragfritt och varmt.

I denna köld och stäppen vit av snö fingo vi ett oväntat besök. En ona-kvinna med en flicka och en pojke kommo traskande in mot kampamentet och det behövdes all vår möda att och energi för att hindra våra hundar anfälla indianerna. Så snart hundarna kommit i koppel och vi gjort tecken åt gruppen att komma fram till lägret, tycktes fruktan för oss försvinna, men mötet skedde utan handkyssar eller andra civilisationens fänigheter. I stället klevo indianerna fram till en eld som brann nedanför guanacogaljarna, satte sig på huk och angrepo gamla av hundarna avgnagda ben utan att bry sig om oss karlar.

Genast förstod jag att hungern i vinterkylan förmått denna indianfamilj våga ett besök hos de vita. Jag var vid detta tillfälle utan kniv men ryckte ut en sådan från en av gendarmernas byxlinning, där dessa långa knivar alltid voro till finnandes, skar ned ett par duktiga köttstycken från ett djur som voro upphängda i galgen och gav den till mannen som utan att röra en min lade köttstyckena i askan nära elden. Men här var ej fråga om en "rostning" av köttet, ty innan det var varmt högg alla tre sina friska tänder i de råa köttbitarna och gnagde av dem in till benet. Jag skär ned mera kött och mera åt dessa stackars människor. Jag benämner dem så, då de voro bättre som sådana betraktade, än många andra med denna benämning. Sedan hungerns kval var stillade och gruppen reste sig från sin nedhukade ställning, var det med stor nyfikenhet som jag studerade denna trio. Modern i synnerhet var en kraftig gestalt, säkert över 6 fot lång, och barnen i proportion, alla vid lagom hull. Deras skydd i klädesväg, om man så kan kalla det, var sådant som vi tänker oss passa bra för infödingar i Söderhavet, men icke för Eldslandets snö och vinterkyla. Fötterna voro omvirade av usla stycken av guanacohud, midjan täckt med ett skynke av samma material och över axlarna buro de ett annat skynke, ej större än en liten handduk, likaledes av samma sorts djurhud, för övrigt voro de alldeles nakna.

Huruvida dessa ona-indianer kunde bärga sig med en sådan utrustning under snö- och yrväder under de kalla vintrarna hör till det otroliga, men svaret härpå lämnades en gång av en ona-indian på en missionsstation. En Salissianer-missionär på den chilenska sidan av Eldslandet frågade en indian en kall vinterdag huru det var möjligt att han icke besvärades av kölden, varpå indianen pekade på missionärens ansikte med spörsmålet: "varför fryser ni inte"; ja, men det är ju ansiktet svarade missionären.

Riktigt blev svaret, "men hos oss är hela kroppen ansikte". Gutten underhöll jag på så sätt, att jag gjorde honom en liten båge med pilar, en lek som han förstod sig på. Någon synnerlig skicklighet vid användandet av sin båge och pil, visste gossen ej, troligen beroende på att han var van vid bättre grejor. Jag och några av karlarna ställde upp oss i en rad och tecknade sedan åt pysen att försöka träffa en viss av oss. Det var då ganska lustigt se hur han siktade på en annan, men då pilen lämnade bågen svängde han mycket kvickt på denna och träffade den utpekade personen. Här kom vildens manér fram.

Bild 8. Edvard förundrade sig över hur lätt klädda indianerna var även under den kalla årstiden, så även på denna bild. Man imponeras över skärpan i fotot och dess komposition. Bilden från Edwards album.

Uschliga karbiner

Efter ett par dagar lämnade mamman och dottern kampamentet, men pojken hölls kvar av poliskommissarien för att tagas med till Buenos Aires. Visserligen gjorde gossen några försök att nattetid rymma, men så småningom gav han detta på båten och syntes vara nöjd med sin omgivning.

Min ammunition till studsaren hade under jakterna minskat i oroväckande grad och då jag ville spara ett tjugotal patroner för min senare vistelse i södra Eldslandet, lånade jag en karbin från polisstationen. Dessa skjutvapen var såsom jag förut nämnt icke farliga om man siktade på det föremål som skulle träffas, vilket jag snart fick tillfälle att pröva.

Första gången var, då jag i en dalsänka träffade på en hel flock guanacos. Jag lyckades komma i gott håll, siktade och sköt, dock utan annat resultat, att hela bunten tog till bens. Visserligen avlossade jag ett par skott till men med samma lysande resultat, rena eländet. Nästa dag red jag ut till en liten laguna, där jag förut sett flamingos ståta i sina skära vackra färger, där de stod på ett ben, mediterande över den magra kost trakten hade att bjuda på. Lagunens stränder betäcktes av tunna saltskorpor och syntes användas som ett slags sanatorium för sjuka guanacos, behäftade med något som kallades "sarna". Tjocka avlagringar liknande en grå tallbark avsatte sig på djurens ben. Endast gamla guanacos tycktes lida av denna sjukdom, blevo ytterst magra och dåsiga och möjligen gick synförmågan förlorad. Vid detta tillfälle gick där en sådan patient. Jag kom den ganska nära, under det att de vackra flamingos lyfte. Jag gick närmare och närmare djuret, som inte tycktes taga någon notis om mig, och på ca. 50 meters avstånd trodde jag väl att min karbin skulle kunna göra slut på kräket. Siktade på bogen, sköt och en träff förmodade jag att det blev, ty djuret likasom spratt till ur sin dvala och gnodde sin väg.

Om nu kulan tagit i bakdelen eller annorstädes kunde jag icke avgöra, men ett var säkert, att den icke slagit in, där jag siktade. Harmen över mitt eländiga skjutvapen var stor, men inte ville jag lämna guanacon sårad, ty detta förstod jag var fallet. Jag gick så tillbaka till min häst och följde sedan med ögat djuret, som snart försvann bakom en kulle, dock för att snart bli synlig igen och till min förvåning kom tillbaks samt stannade på en hög kulle i min närhet.

Med avund tänkte jag på forskares kompletta utrustning, goda vapen och allt nödvändigt. Här befann jag mig ensam på Eldslandets ändlösa stepper och i stället för att jaga guanacos med ett obrukbart gevär, hade det varit bättre att jag lagt mig i solgasset uppe på någon kulle och därifrån skådat ut över vidderna, mediterat och låtit tankarna göra en påhälsning bland släkt och vänner, så långt avlägsna från denna världens ända.

Vad nu utrustningen beträffar hade jag haft med mig en präktig Eskilstuna-slidkniv från Sverige, men under de första jakterna här med hundar, hade jag under en språngritt tappat den. Ingen i kampamentet hade någon kniv till överlopps och utan kniv är att hålla sig hemma i stället för att gå på jakt bättre det må vara vilken jakt som helst. Emellertid måste jag nu på ett eller annat sätt skaffa mig en kniv och fann bland snickarnas verktygsskräp en bit av ett gammalt sågblad, satte ett träskaft på denna avbrutna sågbladsbit, lät sågtänderna sitta kvar och slipade den andra sidan till knivegg, varigenom jag erhöll både såg och kniv. Sågen visade sig synnerligen praktisk vid styckningen av de skjutna djuren, men som kniv var bladet alldeles för vekt.

Jag återgår till jakten och däruppe på kullen stod guanacon orörlig och det flög i mig att jag borde gå dit och döda den med min pampiga kniv. Min poncho, en filt med hål i mitten för att tråda över huvudet var ett plagg, som ingen "campesino" i Sydamerika var utan, lämnade jag kvar vid hästen, detta för att vara friare i mina rörelser, och så gick jag sakta uppför den rätt så branta kullen, närmande mig det sårade djuret. När jag kom den på endast några meters avstånd, sprätte guanacon till och rusade ned på mig. I detta ögonblick stack jag den med min kniv i bringan varvid jag fick en sabla törn av djuret med den påföljd att jag föll

omkull och rullade några varv utför kullen. Då jag tittade på min "jaktkniv" visste jag ej, om jag skulle skratta eller säga några fula ord, ty bladet hade vikit sig i nära rät vinkel mot skaftet, då det träffade djurets ragg och tjocka hud.

Jag måste nu i alla fall göra slut på denna ömkliga jakt, och då jag nu sett att jag kunde närma mig den stora guanacon på några stegs avstånd, sprang jag till hästen efter karbinen, närmade mig ännu en gång djuret, som stannat vid kullens fot och med pipan nästan vidrörande dess ragg lät jag skottet gå... och kan man tänka sig, det blev träff och guanacon stöp!

Köttet var givetvis obrukbart, men jag bröt bort några bitar av den där "sarnan", förvarade den i en tändsticksask, för att i Buenos Aires inlämna materian till något bakteriologiskt institut för undersökning.

Nu hade jag fått nog av polismaktens usla karbin, red upp på den högsta kullen i närheten och beledsagad av en oskön avskedshälsning körde jag mynningen i marken däruppe på krönet där karbinen väl ännu står kvar, såvida ingen fann den under årens lopp.

Åter ombord på motalabyggda ångaren Ushuaya nu mot Punta Arenas

Vi hade nu kommit in i september månad och vid lägret började det riktigt allvarligt bli på upphållningen med våra livsförnödenheter, socker, yerba, mald majs, skeppsskorporna och till och med salt hade tagit slut. Visserligen hämtade vi salt från den förut omtalade lagunen, men dessa saltskorpor innehöll utom klornatrium helt säkert andra beståndsdelar, mindre lämpliga för våra magar.

Snart hade ett halvår gått sedan jag satte min fot på Eldslandets mark, men så en vacker dag syntes röken från en ångare och stor blev vår glädje, när vi såg den gå in i San Sebastianbukten och där ankra. Det var samma ångare som landat oss ca. sex månader förut och då vädret nu var gynnsamt med en laber bris och föga sjögång, kunde proviant och andra förnödenheter landas utan större svårigheter.

Ombord befann sig utom andra, vår Guvernör, och då nu min mission på Eldslandets norra del var avslutad, gick jag ombord för att fortsätta färden till Punta Arenas och Ushuaya.

Nästa dag fingo vi annat väder med en rasande sydvästlig vind. Ankaret hivades upp och i skydd av kusten ångade vi in i Magellans Sunds mynning. Inkomna i sundet hade vi strömmen mellan Stilla Havet och Atlantiska oceanen emot oss, så att den på de smalaste ställena tog form av en mäktig flodström. Denna tillsammans med den hårda ostvinden gjorde att vi knappt kom ur fläcken. För full maskin var det jämt och nätt att ångaren kröp fram vilket var lätt att konstatera genom att ta landmärken på kusten. Då kolförrådet var ganska knappt efter resan från Buenos Aires, var kaptenen lika glad som vi andra på eftermiddagen få löpa in i Punta Arenas hamn.

Det har så ofta beskrivits huru män som länge levat i vildmarkerna känner det att vila i en bädd med rena lakan, sitta vid ett dukat bord och ha civiliserade människor omkring sig, att jag gott kan utesluta omnämna det härom.

Punta Arenas, likasom förhållandena på Eldslandet för 42 år sedan (skrevs 1933) varifrån min skildring härrör, har så enormt förändrats, att man häpnar häröver. Då jag red tvärsöver Eldslandet till den engelska fårfarmen på västkusten, voro dessa de enda och första nybyggarna, som efter flera års svårigheter och träget arbete voro ägare till ca. 50 000 får. Nu äger ett enda bolag, "Exportadero & Importadero del Patagonia y Tierra del Fuego" omkring 4 00 000 får och på själva Eldslandet beräknas fårens antal vara över 2 000 000! Där finnes nu på några platser stora fryserier och slakterier, vars ägare uppfört palatsliknande byggnader, där

de endast kortare tider på året stannar, medan deras "Mayor Domus" sköter om rulljansen. Punta Arenas hade, när jag kom dit år 1891 1800 invånare; 1924 39 999 och är väl nu uppe i 50 000 eller flera (2004 över 100 000).

Jag återgår nu till vistelsen i Punta Arenas, som varade endast några dagar, och det som mest intresserade mig var några storväxta, ståtliga "Tahuelches-indianer" som i staden utbjödo sina mattor av strutsfjäder och "quillangos", täcken förfärdigade av skinnen efter mycket unga guanacos, ett härligt plagg och ytterst lätt. Guvernören betalade mig nu min lön i argentinska papperspesos, dollars, och rådde mig att för dessa pengar inköpa grova skodon, skinnvästar, tröjor, underkläder m. m. och taga dessa varor med till Ushuaya, där de skulle få en strykande avsättning med en grov förtjänst till guldgrävare som alltid betalade i guldsand. Det gjorde jag men i Ushuaya visade det sig, att sådana varor fanns i överflöd, varför jag ingenting kunde sälja. Innan jag lämnade denna plats och återvände till Buenos Aires, lyckades jag till slut bli av med hela klabbet till en tjänsteman vid guvernationen och erhöll i betalning en flaska guldsand. Detta guld sålde jag där och hela affären blev ungefär plus minus noll. Vid bästa tänkbara väder ångade vi ut från Punta Arenas, med den ångare som fört oss dit, motalabåten, och de underbara och storslagna scenerier, som under resan till Ushuaya, rullade upp, står icke i min makt att beskriva och jag tror inte att ord kunna lämna ett sant begrepp härom; man måste ha sett det!

Bild 9. I Punta Arenas finner Edvard föremål som indianerna tillverkat av strutsfjädrar. Här några argentinska strutsar på vidderna mellan Rio Gallegos och Calafati. De är mindre än den sydafrikanska släktingen (Foto I. Bergström i början av augusti 2004).

Vattenvägen till Ushuaya beräknas till omkring 60 sv. mil. Själva Eldslandets södra kust skiljes från havet med en väldig skärgård, som sträcker sig ned till Cap Horn, först genom den mäktiga "Beagles-kanalen" med en längd av ca. 37 sv. mil, varav man kan göra sig en föreställning om denna arkipelags dimensioner (se kartan). Denna vilt brutna skärgård fortsätter i nordvästlig riktning utefter Sydamerikas kust ännu några hundra mil.

I sydlig riktning går färden från Punta Arenas ca. 19 mil genom "Magdalena-Kanalen", men sedan styr ångaren rätt västerut i "Stilla Oceanen" och så dubblar man den fruktade "Bracknockshalvön" mot vars ödsliga branter de framvältrande vågorna från Oceanen bryter sig i skum, som i storm piskar klipporna upp till 50 meters höjd.

Som sagts hade vi ett idealiskt väder, men dödsjön rullade ännu majestätiskt fram mot halvön, varifrån dess dån nådde oss. Kursen ändrades nu till sydvästlig genom "Valfisk-Kanalen", varefter vi genom en trängre kanal ångade in i "Beagles-Kanalen", som på sina ställen är flera mil bred men på de smalaste endast två till fem kilometer.

Kanalen låg nu som en spegel och från dess svarta djup reste sig väldiga bergsmassiv med toppar, som reste sig till en höjd av över 2400 meter över vattenytan, klädda i sina snö- och ismantlar, ur vilka här och där hemska, skräckinjagande, svarta urbergshuvuden stucko fram.

Bild 10. Övre bilden ett foto på Ushuayas hamn från ett lexikon tryckt 1927, det vill säga 35 år efter det att Edvard kom till staden med den vid Motala verkstad byggda ångaren som namngivits efter staden. Nedre bilden ett relativt nytt foto av hamnen i Ushuaya, numera en turiststad med en befolkning av omkring 20 000.

På flera ställen utefter kanalen syntes väldiga jöklar i snigelns rörelse vältra sig utför bergsmassiven ända ned till kanalens vattenyta, där dessa enorma ismassor, flera av några hundra meters tjocklek, "kalva" isblock av tusentals tons vikt med ett dån som hördes på flera mils avstånd. Några av dessa Eldslandsjöklar har en bredd av upp till 5 kilometer, då de når stranden. Men det var inte bara dessa stora is- och snömassor som fångslade ögat, ty foten av bergsmassiven äro täckta av grönskimrande skogar, ängs- och torvmarker, genom vilka man

ofta ser bäckar som silverband störta sig ned utför branterna, bildande här och där på sin väg kaskader innan de störtar sig i kanalen.

Det hela verkar som att från vår värld ha kommit in i ett sagoland, ibland hemskt och beklämmande, ibland leende och inbjudande. Men såsom jag redan sagt är det förspilld möda att försöka skildra denna underbara natur.

Framför oss i farleden ser man då och då någon val eller några i sällskap, vars väldiga ryggar likt rundslipade klippor höja sig ur kanalens mörka vatten och då de sprutar sina fontänliknande vattenstrålar visar oss att de äro levande varelser.

I fjärran synes en svag liten rök som vi närmar oss, och finner då att det är en indiankanot som skär vår kurs. Ångaren stoppar, kaptenen lägger bi och efter fallrepstrappan kommer ett par "Yaganindianer" upp på däck, medan deras kvinnor och barn stannar kvar i kanoten, en urholkad trädstam. Våra nya passagerare kunde några ord spanska och engelska och mot en mugg te och några skeppsskorpor lämnar de i utbyte "nutria-skin", utterskin. Förtjänsten stannar såsom alltid hos de vita.

Alla yagankvinnor är kraftigt hjulbenta och har en vaggande gåslik gång, beroende på, att de sitter nedhukade på kanotens botten och sköter paddlingen, medan männen med primitiva redskap sköter fångsten, mestadels bestående av fisk, deras huvudnäring utefter kusten. Att se dessa fiskarindianer i deras hudbitar av guanaco och paltor ger ett ynkligt intryck.

Resan fortsattes sedan indianerna kommit i sin kanot och ända fram till Ushuaya har vi samma obeskrivligt storartade och omväxlande vyer framför oss.

Men är detta Argentinas "huvudstad" på Eldslandet, tänkte jag, när ångaren lade till vid Ushuayas primitiva brygga. Den enda byggnaden jag såg var en barackliknande länga med tak av korrugerad järnplåt, några kåkar och inhägnader för getter. Detta intresserade mig föga, men skogen som började några hundra meter från stranden så mycket mera.. Lämnande mina handelsvaror, pick och pack ombord, sprang jag i land och rätt in i skogen. Det fanns något av hemlandstoner här och jag riktigt njöt av att stå härinne bland träden. Jag hade ju icke sett ett träd på ett halvår, se ris som påminde om blåbärsris, gröna tuvor på vilka hallonliknande bär växte och veta att dessa skogar voro "virgin" och oändliga.

Jag fick mina grejor iland och erhöll ett litet rum i den omnämnda huslängan, som slutade i en utvidgning där guvernören hade ämbetsrum och bostad.

De första dagarna vandrade jag omkring och såg på omgivningarna. I skogskanten fanns ett blockhusliknande, litet av stockar hoptimrat pörte, som skulle föreställa handelsbod, det enda "Nordiska Kompaniet" i "huvudstaden". En av ohyvlat plank förfärdigad disk gick tvärs över det lilla rummet och på den stod en liten våg, på vilken guldsanden vägdes upp i så och så många gram i betalning för varor som köptes. Aldrig såg jag en annan sorts mynt i den här staden

Vid tiden för min vistelse på Eldslandet var guldvaskningen ännu i sitt flor och den ena båtlasten efter den andra kom hitseglandes från Punta Arenas för att på denna öster och söder ut i den stora skärgården söka den begärliga metallen som vågorna spolat ut från bergarter under tusentals år och som nu medelst primitiv vaskning blev guldgrävarens byte. Även i större och mindre bäckar på fastlander förekom guld. Guldgrävarena voro till största delen österrikare och dalmatier som vågade liv och hälsa under sina farofyllda expeditioner till öarna långt ute till havs ända ned mot Cap Horn. Många voro också de som fingo sätta livet till i kampen mot de orkanliknande stormar som härskade i dessa farvatten, och genom umbäranden av flera slag. Endast få har haft turen med sig att kunna "vaska ut" en förmögenhet.

Utom dessa guldgrävare, som endast tidvis besökte Ushuaya, fanns där ett tjugotal marinsoldater och gendarmer under polischefens kommando några "empisados de la Goperacion" (statens tjänstemän), en marinoficer, Zurueta, samt en svensk, Waern från Göteborg, båda pigga och trevliga ungdomar.

I närheten av Ushuaya på en udde fanns en engelsk missionsanstalt, där ett mindre antal yagaindianer höll till och blivit "omvända och snälla".

Jag hade snart förmånen att få fungera som guvernörens sekreterare, en syssla som väsentligt ökade min färdighet i spanska språket. Jag uppsatte ett förslag till stadsplan, mätte och utstakade gator och "plazas" (torgplatser) i den händelse att under tidernas lopp en rusning till denna avlägsna vrå av världen komme till stånd.

Men det roligaste var att göra vandringar utefter kusten, plocka "mejillones och lapas", en sorts snäckor, som kokades med majsmjöl utgjorde en välsmakande rätt. Mindre bläckfiskar fångades, torkades i solen och åtos med god aptit.

Att borda ett slagskepp

Så en vacker dag kom en stor överaskning, då engelska amiralsskeppet, "Beagle", löpte in i Ushuaya-bukten och ankrade några kilometer från stranden, hälsade "huvudstaden" och Guvernören med 21 kanonskott så att det dånade långt borta i bergen.

Enligt gammalt och anständigt bruk skulle vi givetvis ha besvarat hälsningen på samma sätt, men med vad? Visserligen fanns det uppe på en avsats ovanför getkitten ett par små nedrostade kanoner, det enda artilleri till förfogande för huvudstadens försvar, men ståta härmed som svar på amiralens var omöjligt, då krutet som förvarades i getkitten hade blivit vått och inte ens dugde till "spottkåringar". Etiketten fordrade dock att Guvernören skulle sända en beskickning till slagskeppet för att framföra Guvernörens välkomsthälsning till den engelska amiralen och för detta ändamål ansågs den unge Wearn vara bäst lämpad, då han varit kadett i den svenska marinen och redde sig någorlunda med det engelska språket. Men olyckligtvis hade Wearn inga kläder presentabla nog för en sådan uppvaktning som det nu gällde och så blev det beslutat att ge mig det förtroendefulla uppdraget att representera land och "allt folk" i det öde Eldslandet. Tyvärr ansågs jag bättre utrustad än Wearn vad nu kläder angick och engelska rådbråkade jag ganska bra. Jag satte på mig det bästa jag hade i klädesväg, en lång svart livrock och svart filthatt. Hade det funnits en spegel att titta i, är troligt att jag skulle ha tagit mig för en läsarpräst, kommen från ett möte med mina troende får.

En livräddningsbåt från något strandat fartyg bemannades med ett halvt dussin hejdukar, som skulle föreställa argentinska marinsoldater och dessa rodde "Sven-Svenska" alldeles förträffligt. Nu bar det iväg till den stora kolossen därute och jag skulle nu ha önskat haft Waerns kännedom om manövrering och marinetikett då en engelsk amiral skulle uppvaktas och jag kände till fullo det stora ansvar som vilade på mig under rodden dit ut. Men här passade inga sjäpigheter, utan friska tag bara. När vi kommo närmare fartyget som blev alltmer gigantiskt, tyckte jag, där jag satt till roders, att jag borde göra en sådan där vacker båge innan vi kommo fram till fartyget; sånt hade jag någon gång sett och i samma moment skulle mina bassar sätta årorna i vädret, det hörde ju också till finessen.

Men tack vare det erbarmliga sätt på vilket mina bylingar skötte rodden körde jag båt-näsan rakt i skrovet på jätten, med den påföljd, att mitt manskap rullade baklänges och därvid tappade årorna. Herre Gud!! Däruppe vid relingen stodo brittiska officerare och ett hundratal marinsoldater i giv akt och sågo detta. Men där fanns disciplin skall jag säga, ingen visade en min som kunde tyda på att vår biläggning var annat än, ja bäst att säga "makalös"! Om nu också något kunde anmärkas härom, så slätades detta ut, när de sågo mig komma sättande uppför fallrepet. Det var ej läsarprästen längre, ty halvvakrobat hade jag alltid varit och jag tror knappast att någon blåjacka hade något att anmärka på den prestationen. Rak som en eldgaffel hälsade jag officerare och manskap, fastän lyftningarna av hatten blev något à la Chaplin.

Bild 11. Edvard tjänstgjorde en tid som lantmätare i västra Argentina i Catamarca mitt i Anderna norr om Mendoza. Bilden visar en stor beriden skara i färd med att korsa Anderna. Det var i dessa trakter Edvard skaffade sig den långa rock som kvalificerade honom att hälsa amiralen på ett engelskt krigsskepp välkommen till Eldslandets blivande huvudstad Ushuaya.

Av en officerare fördes jag genast akterut till amiralens mottagningshytt, och det var annat det än än båset jag bebodde i huvudstaden Ushuaya. Amiralen, en väldigt stilig, äldre man hälsade mig som guvernörens ombud välkommen och så gott jag kunde framförde jag dennes chantiljeser, varvid samtalet blev mera fritt. Jag nämnde då, att om vi bara haft krut, skulle vi ha kunnat skjuta amiralskeppet i sank med vårt grova artilleri, detta utom att tala om saluten, men då vårt krutförråd blivit vått i getkitten, voro alla försök till salut omöjliga,

Gubben (amiralen) tog fram cigarrer och bjöd på en whisky-grogg, såg välmenande och förstående ut, men jag höll i alla fall styvt på etiketten, reste på mig i laga tid, önskade i Guvernörens namn amiralen välkommen i land att titta på vårt artilleri och vår getkitte.

Under tiden hade mina gossar fiskat upp sina åror; en handviftning till sjöofficerarna vid relingen och tillbaka till Ushuaya gick färden. Tack vare min svarta långrock, tillskuren uppe i Kordillererna i en stad som heter Catamarca, gavs mig detta tillfälle att skaka hand med en brittisk amiral, en stilig gentleman "indeed". Nästa dag kom amiralen på kontravisit, då huvudstadens alla härligheter, de jag förut nämnt, visades honom.

Fransmän intresserade av bokskogarna vid Beagles-kanalen

En månad eller så härefter kom en fransman till Ushuaya i avsikt att undersöka möjligheterna för skogsdrift och en sågverksanläggning. Med dennes båt, något liknande våra kosterbåtar och en roddbåt företogo fransmännen, Waern, Zurueta och jag en expedition till en vik, "La Oatya" ca. två mil väster om Ushuaya vid Beagles-kanalen.

En solskensdag startade vi, men vädret det var byigt och utkomna på Ushuayabukten bräckte en våldsamt "racha" (by) masten på segelbåten vilket missöde tvungo oss att landa på närmaste udde, där vi låg flera timmar medan vinden mojnade och masten provisoriskt reparerades. Färden fortsatte nu med fransmännen och Zurueta i segelbåten medan Waern och jag rodde den andra båten. Detta blev en rodd för oss båda, som kändes i varenda muskel och sena och nästan uppgivna av trötthet lyckades vi nå målet för resan.

Inkomna i La Pataya-viken gingo vi i land och ett mera inbjudande landskap än det vi här sågo har jag inte träffat på i Eldlandet. Svagt kuperade ängsmarker, leende med en massa blommor i olika färger gladde ögat. Parkliknande bokskogar höjde omgivningarnas prakt och genom detta naturens orörda paradis slingrade sig en ganska stor älv ut till havsbukten. Där vi landstego delade den sig i tvenne armar, omfattande en liten ö beväxt ned gräs och blommor. Vattnet i älven var kristallklart där det rann utöver en hård och fin sandbotten. Vilken idyllisk plats för ett nybygge!

Medan fransmannen studerade skogsbeståndet, vandrade jag upp utefter älven, vars ena arm, ett stycke ovanför ön, bildade ett vackert litet fall. Vilka möjligheter fanns här icke! Jag lämnade älvens lopp och steg upp på en hög skogsås för att från dess topp om möjligt kunna se hur terrängen såg ut inåt landet. Och däruppe ifrån öppnade sig en vy, som jag alltid skall minnas.

I nordvästlig riktning låg en ca. 1.5 mil lång, smal insjö i vars violettblå yta speglade sig branta, nedstupande höjder. Sjöns övre eller norra ände slutade i en bred dalgång och där bortom höjde sig i fjärran väldiga bergsmassiv med snötäckta kammar synliga liksom genom ett tunt purpurfärgat töcken.

I Ushuaya var La Pataya-viken bekant, men ingen hade kännedom om denna vackra och ståtliga insjö, vilket bekräftades då vi återkomna till Ushuaya gjorde förfrågningar härom.

Jag hallåade till Zurueta och Waern att komma upp på den höjden där jag befann mig, så att jag kunde visa dem denna storslagna utsikt, och mållösa stodo de bredvid mig, överväldigade av scenariets skönhet. Under vägen till båtarna kommo vi överens om att snarast möjligt göra en ny expedition till La Pataya-viken för att båtledes söka komma oppför den förut omtalade älven, vilken vi voro säkra på erhöill sitt vatten från denna ännu obekanta insjö.

Fransmannen hade under tiden undersökt bokskogen men funnit att många av de stolta stammarna voro ihåliga fastän att de på ytan sågo fullt felfria ut. Hur som helst har på denna plats sedermera anlagts ett sågverk.

Genvägar äro ofta senvägar - ett försök att förkorta färdvägen till Punta Arenas

Förberedelserna

På guvernationen fann vi en engelsk karta över Eldlandet, på vilken vi ritade in den nya sjö vi funnit. Vi beräknade att den vägsträcka som skilde sjöns norra ända från "Almirantazco-fjorden" i rät linje var omkring 6 sv. mil, men om de väldiga bergsmassiven som låg däremellan hade vi ingen aning om, huruvida de var möjliga att överstiga, ty aldrig hade en vit man förut försökt sig på att lösa denna fråga.

Såsom förut nämnts hade man från Ushuaya till Punta Arenas sjöledes en sträcka av ca. 60 sv. mil, riskabel och farofylld. Om nu en väg, att börja med endast en ridväg vore möjlig. Den kunde upprennas genom skogarna och över fjällen från vår sjös norra ända ända till "Almirantazco-fjorden", blev den sammanlagda vatten- och landvägen endast hälften, eller ca, 30 mil, alltså ett stort steg framåt för kommunikationer mellan dessa båda platser.

Tillsammans med Waern och Zurqueta framlade vi våra synpunkter för Guvernören, som med stort intresse tog del därav, men på samma gång varnade han oss för en sådan av okända svårigheter fylld expedition till vars utrustning mycket sänkades.

Vi voro nu inne i Eldlandssommaren 1892 och hastigt och lustigt var beslutet fattat att kasta oss in i vågstycket. Vad nu provianten beträffar, så fanns ej mycket att välja på och då alla slag av konserver sänkades återstod ej annat än "charqui", soltorkat kött, yerba, socker och de hårda skepparskorporna för vår proviantering under marschen.

Inga ränslar eller ryggsäckar stodo att få, varför det blev en kvistig fråga huru vi till fots skulle kunna transportera munförrådet, ett par strumpor till ombyte, en sjömanströja och de outhärliga "quillangos". Men så kom någon av oss på en briljant idé. Vi fingo ur marinens förråd var sitt par oljebyxor. Byxbenen knötos till med snören, så att varje ben bildade en lång påse, vari proviant, strumpor etc. stoppades ned och där ändalykten borde ha sin plats fylldes av våra quillangos.

I dessa oljebyxor instuvades alla våra grejor skyddade för regn och väta. Byxbenen sattes över nacken och dess nedre ändar höllos fast med ett rep kring veka livet. På detta sätt kunde vi obehindrat marschera med händerna fria.

Då jag endast hade få patroner kvar till min studsare fick jag av Guvernören låna ett Winchestergevär med ammunition. Jag visste ej med säkerhet, om det i skogarna så långt söderut funnos guanacos, men huru som helst och oaktat att ett gevär tynger, ville jag icke företaga denna färd obehäpnad, då mina kamrater ej medförde några skjutvapen.

Vi ansågo det lämpligast och klokt att om möjligt få en indian med oss på våra vandringar, ty det är nu en gång så, att en indian har ett sjätte sinne, som vi sakna, då det bär av ut i vildmarkerna. Vid missionsstationen funno vi en som var pigg att följa med och denne förstod lite grann engelska. Denne yaganindian fick samma utrustning som vi.

Vår plan gick ut på att med en mindre roddbåt gå till La Patayaviken och om möjligt uppför älven söka oss fram till den där långa sjön, fortsätta färden till dess norra ände och så vidare undersöka terrängen uti den breda dalgången.

Vi togo för givet att vi framkomna till sjöns övre ända där måste slå läger, för att därifrån börja fotvandringen ut till okända trakter. För detta ändamål togo vi med oss en marinsoldat och ett ganska rymligt tält. Med tanke på att denna marinero skulle stanna vid tältet och bevaka dess innehåll, en del proviant och klädespersedlar, som vi icke kunde taga med oss under marschen. Hos denne vaktare kvarlämnades ett gevär med ammunition för alla eventualiteter under vår bortvaro.

Så bär det av norrut med båt uppför en älv och över en sjö

En strålande klar sommardag instuvades nu alla våra grejor i tvenne båtar, varav den större skulle lämnas kvar i La Patayaviken, och så bar det av med glada sinnen och med hopp om att vårt företag skulle krönas med framgång. Seglande och roende nådde vi La Patayaviken, som liksom förut tog emot oss leende och inbjudande. Här gjorde vi med den mindre båten en recognosceringsfärd uppför en av älvarna, och då vi funno att älven längre upp mot sjön blev djupare, återvände vi och flyttade över till den mindre båten det som stuvats i den större.

Bild 12. Det röda strecket i nordvästlig riktning indiikerar den väg Edvard och hans kumpaner, bland dem en indian, tog sig för att komma från Ushuaya till Almiratazcofjorde varifrån det endast var 30 mil kvar till Punta Arenas.

Härigenom blev vår lilla båt så hårt lastad, att den fastnade på några sandbankar, men genom att vi hoppade i vattnet, kunde vi med förenade krafter släpa båten över bankarna, varefter djupt vatten vidtog.

Det kändes oerhört intressant att roende och stakande gå uppför älven, vars lopp högre upp var oss obekant. Ungefär en kilometer lotsade vi oss fram på detta sätt under de stora bokträdens skugga, som kantade älvens lopp, och ju närmare vi kom älvens mynning, om vars beskaffenhet vi givetvis ej hade den minsta aning, ökades spänningen. Kanske där mötte ett fall, som satte hinder för att löpa ut i den stora sjön. Därför blevo vi glada, när utloppet slutligen nåddes och vi funno att den mäktiga vattenmassan ganska lugn vältrade ut sig ur sjön, som här låg framför oss, storslagen med blånande majestätiska fjäll i bakgrunden. Vi fingo dock ro av alla krafter för att taga oss genom älvöppningen ut i sjön, där vi svängde av till höger och landade en bit från älvöppningen.

Här var så gudomligt vackert. En urskog av gamla bokar kantade den lilla bukt där vi landat, och här slog vi oss ned i solgasset, intogo en munsbit efter den rätt så mödosamma

stakningen uppför älven, rökte en pipa och njöto av den natursköna tavla vi hade framför oss. Däruppe i norr där fjällen tornade upp sig skulle vår färd gå och om några dagar skulle det visa sig om de satte stopp för vårt framträngande eller om det bleve möjligt för oss att övervinna alla och obekanta svårigheter.

Våra grejor stuvades nu också omsorgsfullt i vår lilla båt, som med dessa och fem man ombord trycktes ned så att endast några tum av båten låg över vattenytan. Sedan vi intagit våra platser var det sannerligen rådligast att icke göra några ombyten. Vi lämnade stranden, som några meter från land, stupade tvärbrant ned i sjön. Utkommen några tjugotal meter från stranden, kastade jag ut en lodlina om ca. 100 meter för att pejla djupet, men någon botten fann jag ej.

Av detta kunde vi förstå att djupet i denna obekanta sjö var oerhört stort. Vi höllo kurs mitt i sjön och med en förlig vind kunde vi använda ett litet segel som vi satte upp. Närmare sjöns norra ända blev vågorna så pass höga, att någon då och då slank över relingen. Hade det varit blåsigt väder hade vi varit tvungna att söka lä efter en av stränderna, men allt gick väl och vi närmade oss ändan på sjön, där den längst in var kantad med vass.

Dalgången framför oss gick i ungefär samma riktning som sjön med någon dragning mot öster och utan tvivel måste tillflödet komma från denna dalgång, då under färden längs igenom insjön inga större dalgångar eller älvar syntes till.

Vid slutet av sjön kommo vi som ovan nämnts in uti ett brett vassband, men någon öppning som tydde på att en flod rann ut här syntes icke, varför intet annat återstod för oss att göra än att ro in i vassen och söka. Vi funno också efter något sökande en älvmyrning, följde älvens lopp uppåt mot strömmen, som var ganska kraftig, men tack vare seglet, årorna och stakar, knogade vi oss framåt, tills vi anträffade en liten sandö i älvens mitt.

Här landade vi då vi ansågo, att här var den säkraste platsen att övernatta. Vi visste inte om vi eventuellt befunno oss på fientlig mark. Vi plockade fram ur vår båt det nödvändigaste, hämtade från älvstranden nödigt bränsle för en brasa, intogo en torftig kvällsspis och utan att sätta upp tältet vi medförde redde vi våra läger under öppen himmel på den låga sandön.

Intet störde nattens tystnad, och tidigt nästa morgon lämnade vi vår lilla ö för att se på omgivningarna. Inga spår varken efter indianer eller djur kunde upptäckas och vi beslöto att slå upp våra tält på land nära flodstranden.

Vidare till fots genom en snårig urskog av gigantiska bokar

Den dagen vilade vi ut för att nästa morgon starta vår vandring, fast beslutna att trotsa varje hinder som skilde oss från vårt mål, Almirantazgo-fjorden.

Utvilade voro vi vid dagens inbrott på fötter och det som nu närmast intresserade oss var det väder som gudarna ville bjuda på. Till vår glädje tycktes dessa vara oss bevågna, ty en strålande klar himmel lovade oss ännu en vacker dag.

Det gamla spanska ordspråket "variga llena, alma y contenta" (när magen är full, är själen nöjd) är inte så oävet, varför vi till morgonen stoppade i oss så mycket våra magar kunde tåla av den magra kost vi hade. Vi såg efter att ingenting avglömts under stuvning av våra oljebyxor, hängde dessa över våra nackar och lämnade tältet med orden: "hasta la vista" (tills vi träffas) till vår vakt av tält och proviant, som därvid viftade oss sitt farväl.

Vi följde dalgången ca. en halv mil i nordostlig riktning, men gjorde snart den upptäckten, att ett flygplan hade varit rätta fortskaffningsmedlet i stället för apostlahästarna. Marken var nämligen sumpig och ojämn, så att man ideligen trampade ned i vattensamlingar upp till vaden, då man halkade på tuvorna. Busksnår som vi måste tränga oss igenom gjorde minsann framfarten icke lättare.

Den dalgång vi följde tycktes aldrig taga slut och då marken troligen var lika usel allt

framgent, bröto vi kursen mera mot norr, varifrån en sidodal ledde ned till huvuddalen. Efter en ny marsch i den angivna riktningen i ungefär liknande terräng, blevo skogstrakter synliga och detta piggade upp oss, i den tanke att marscherandet i skogen skulle bli lättare.

Visserligen var det ombyte att få göra bekanskap med en skog, där före oss aldrig en vit man färdats, men snart nog lärde vi känna, att även här stora svårigheter mötte en framträngande.

Ju längre vi trängde in, desto dystrare blev omgivningen i denna urskog. Jätteträd med sitt lövverk lade allt i dunkel och väldiga stammar i förruttnelse bildande ett veritabelt kaos, tvungo oss att oupphörligen göra krokar och omvägar, vilket givetvis var tidsödande på samma gång som det var svårt att hålla en bestämd kurs.

Marken var även här blöt och djupt sjönk vi ned i det tjocka lager av mossa och ruttnande växtlighet som överallt täckte narken. Vi kunde ju ej veta hur många, många mil denna urskog sträckte sig, men en sak var oss klar; vi måste framåt!

Ännu en mil torde vi ha vandrat och likafullt voro vi omfamnade av denna beklämmande urskogsmark. Det började skymma på och den första mödosamma vandringsdagen var till ända. Vi slogo läger d. v. s. gjorde upp en eld, sörplade i oss en mugg yerbate och åt något av den magra kost vi medförde, varefter vi rafsade samman det torraste vi kunde finna för att vila på under natten.

För mig och troligen för indianen var det intet nytt att sova under bar himmel och mörkret omkring oss i denna dystra urskog, om vars utsträckning vi hade föga begrepp och där vi under dagens långa vandring ej sett eller hört en fågel eller annat levande kräk, verkade nu i natten hemsk, ödslig och beklämmande. Men ett gott sömnmedel är trötthet, som också snart tog ut sin rätt. För kamraterna Waern och Zurueta blev natten oändligt lång med föga sömn.

Innan det blev "skjutljus" bättrade vi på vår eld, åt en bit av det saltorkade köttet, en skeppsskorpa och värmdde oss med en mugg yerbate, varefter våra oljebyxor trädde över nacken och en ny dagsmarsch anträdde i den riktning vi förmodade skulle föra oss mot bergen och fastare mark.

Håll på en skogsguanco

Omkring en kilometer från vårt nattläger glesnade skogen något, marken blev fastare och här och där gräsbeväxt. Jag gick ett stycke före de andra, då jag plötsligt fick syn på något som skymtade mellan träden. Jag kastade av min "ryggsäck" bad de andra hålla sig stilla och med Winchestern på armen smög jag försiktigt framåt i den riktning jag sett, som jag tyckte, ett djur. Blötte ett finger för att få veta varifrån luftdraget kom och förstod då, att jag måste göra en kringgående rörelse, för att icke skrämja djuret, troligen en guanaco, innan jag kom i håll. En färsk köttbit vore nu en läckerbit för oss alla. Det lyckades mig kringgå guanacon och komma i håll, och vid skottets dova knall föll den.

I ett nu var mina kamrater där, guanacon slaktades varvid de läckraste bitarna medtogos. Flera större stycken hängde vi upp i träden för att eventuellt ha nytta av dem på återfärden. Vi hade nämligen med en yxa gjort märken i trädstammarna i den händelse att vi under vår vandring tillbaka skulle färdas genom dessa marker.

Detta lilla jaktintermeso var uppiggande och med friskt mod gick det nu framåt. Återigen omslöt vi av den stora spöklika skogen och från de höga trädens kronor nådde oss ett dovt susande. Himlen hade mulnat och vid middagstiden började det regna. Dett var minsann icke upplivande, då man tager i betraktande vår skrala utrustning i vilken icke fanns några oljekläder som skydd mot regnet annat än våra "matsäcksbyxor" som vi buro över nacken och knogade på.

Den dystra urskogen blev ännu hemskare med dess tryckande dödystynad, som endast stördes av regnets prassel genom bladverket. Att ge tappt och vända om var i alla fall det sista vi tänkte på. Förut var solen vår säkra kompass, men nu voro vi utan den, varför vi måste vara mycket försiktiga för att icke börja en kretsgång i detta dödens paradiset.

Trötta och något missmodiga vandrade vi hela aftonen i den blöta marken, hasade oss upp och ned över ruttnade trädjättar, eller omkring dem när de voro oöverstigliga på grund av kvistar och annan bråte. Urskogen tycktes aldrig taga slut, men väl vilja taga slut på oss små kryp, som vågat oss in i dess okända labyrinter. Det började skymma på, mer och mer, tröstlöst fortfor regnet falla, vi voro uppgivna av trötthet och återstod oss intet annat val att stanna här, var som helst över natten.

Regn, regn var skall vi få hägn

Innan regnet började hade vi varit kloka nog att rafsa ihop och taga med några torra kvistar och detta tändvirke kom oss nu bra till pass, ty utan detta vete gudarna om vi kunnat göra upp någon eld alls. Detta lyckades emellertid och elden underhölls turvis hela natten. Men huru få skydd för regnet, då vi inget tält hade till vårt förfogande? Detta var en kvistig fråga som dock på sätt och vis löstes.

Barken av skogens jätteträd som fallit, ofta över en meter i diameter, hade lossnat i stora flak, liknande böjda plåtar till en tub och dessa flak lyfte vi av, lutade dem mot ett kullfallet träd så att de bildade liksom ett lutande tak och härunder redde vi, så gott som sig göra lät, våra liggplatser med barkflak som underlägg på den uppblöta marken. Inte kunde vi kalla sovgemaken idealiska, men bättre var detta än att hela natten sitta i regnet nedhukade vid en trädstam. Dessa anordningar gjordes innan det blev mörkt, varpå vi rostade stycken av vårt fårska guanacokött, och sedan vi skjölt ned anrättningen med hett yerbate, kände vi oss morska igen. Visserligen sökte vi torka några av våra våta kläder vid elden, men i regnet som ständigt silade blev detta mera illusoriskt än effektivt.

Var och en kröp slutligen under sitt barktak och med quillangon över oss som täcken sträckte vi ut våra trötta lemmar. Att vilan och sömnen blev minimal i våra våta kläder är icke att undra på och den natten blev lång i mörkret och i skogens hemska tystnad, endast störd av regnet, som oavbrutet droppade ned här och där på våra täcken från det icke överallt täta barktaket. Men allt har en ända och så även denna ruskiga natt,

Huttrande av köld kröpo vi fram ur våra "bäddar" vid första dagsljus och vid den eld som i delade vakter underhållits under natten slukade vi några muggar te som tinade upp livskrafterna och återställde kroppsvärmen.

I regn startade vi denna morgon och fastän det såg tröstlöst ut, var det ingen som tänkte på annat än "att gå på i ullstrumporna". Vi skulle väl en gång komma ut ur denna dystra vildmarksskog och detta skedde kanske fortare än än de flesta av oss anat.

Genom snår av dvärgbok

Efter ett par timmars marscherande avtog regnet, det blev ljusare och efter en stund upphörde regnandet helt och hållet. Lyckligt nog hade vi under vårt traskande i urskogen icke förlorat den riktning vi föresatt oss att taga, vilket snart visade sig, då vi jublande kom ut ur den beklämmande storskogen, såg en blå himmel och fjällvärlden framför oss. Vi drogo en lättnandes suck, kuraget och tillförsikten att nå vårt mål återkom.

Men, "Icke ropa hej förrän man är över bäcken", är ett gammalt ordspråk, ty snart mötte oss nya svårigheter för vårt framträngande.

Utanför urskogen vidtog ett bälte av en helt annan sorts skog och hade det varit knogigt att ta sig fram genom den förra gick det flera gånger långsammare att rå på den senare. Detta bälte bestod av en sorts dvärgbok. Icke mycket över en manshöjd, men absolut ogenomtränglig. De starka och knotiga stammarna och deras grenar voro så tätt sammanvävda, att icke ens en höna skulle ha kunnat krypa därigenom. Emellertid fanns ingen annan utväg än att göra oss väg genom denna oväntade barriär.

Med yxa började vi anfälla denna häckliknande skog, men att på detta sätt endast komma fram några få meter tog alltför lång tid och såg tröstlöst ut. Vi försökte nu med ett annat sätt, i det att vi på en halv manshöjd från marken letade fotfäste på en gren; Närmare marken var häcken nämligen så tät, att detta skulle ha varit komplett omöjligt. På detta nya sätt klivande från gren till gren trängde vi oss framåt. Detta gick i alla fall fortare än att hugga oss väg, men svårt och ytterst påkostande var det. Att se oss med ungefär halva kroppen över dvärgskogen stapplande glida fram måste ha sett konstigt ut. Sedan vi nu tagit detta nya hinder och kommit ut på öppen och fast mark, pustade vi ut och kände oss pigga igen.

Ett alplandskap tar sedan vid

I sol och under en blå himmel gick nu marschen raskt uppför en alpliknande mark mot den första bergsryggen. Under vår färd uppför korsades vår väg av strida jökeltäckningar, några så breda, att vi måste vada över dem. Det iskalla vattnet var på sina ställen så djupt att det gick över mina skogskängor, varför jag avtog dessa och vadade barfota i isvattnet. Fötter och ben blevo röda som kokta kräftor, men hellre detta än att få kängorna fulla av vatten.

Uppstigningen på den första fjällryggen gick fort och nyfikenheten att därifrån få se vad vi hade framför oss satte fart på benstumparna. Då vi nådde ryggens topp visade det sig, att ett nytt högre bergmassiv låg i vår väg, delvis täckt av snö, och under oss en djup dal. Efter nedklättrandet i dalgången måste nya jökeltäckningar övervadas och uppklamrandet på det andra fjället var ännu mödosammare, men tanken på att vi från dess krön möjligen skulle få syn på den efterlängtrade Almirantazcofjorden därnedanför sporrade våra krafter.

Det vi sågo från denna andra fjällrygg var i sanning nedslående och snopna tittade vi på varandra. Ett ännu högre massiv spärrade vår väg och varthän vi än riktade våra blickar hotade oss väldiga fjäll med is och snö. Krafterna voro i dalande och solen hade passerat zenit. Vi måste dock framåt, för att om möjligt undvika en övernattning på dessa höjder, väl över 1000 meter över havet.

"Har ni ångan uppe pojkar" var frågan till mina kamrater och fastän det troligen var ganska dåligt ställt med den saken, fick jag ett grin till svar.

Indianen viftar med armarna

Svettiga och trötta kommo vi ned och över en ny sänka i bergsmassivet, innan uppstigningen till det tredje fjället började. Ibland måste vi stanna och vila en stund och nu sattes våra återstående krafter på ett allvarsamt prov. Här var icke fråga om ett jämnt uppstigande, utan det blev en klättring uppför raviner och bergsstup, delvis slippriga av is, så att vi krypande på alla fyra krälade oss uppåt med fara att hasa ned i något bråddjup. Jag väntade varje ögonblick att någon av kamraterna skulle ge upp, men tappert knogade vi oss allesamman upp mot krönet och yagan-indianen var den förste som nådde det.

Han ropade något på sitt språk, viftade med armarna och vad detta betydde kunde vi lätt tyda. Krafterna återkommo som genom ett trollslag. Jag var den näste som hann toppen på bergsmassivet, men hann ingenting säga, förrän vi alla fyra stodo där och sågo icke under oss en ny dalgång och ett nytt fjäll, utan Almirantazco-fjordens stora blåa vattenyta. Ett veritabelt indiantjut skallade nu här uppe bland fjälljättar, is och snö, vågstycket hade lyckats, så till vida att föremålet för vårt företag låg inom räckhåll, bara vi också lyckligen kunde fullborda återtåget över de farofyllda Kordillererna, men därpå var ej tid att tänka just nu.

All trötthet var som bortblåst, ty där nere låg den blå fjorden vi satt som mål och som en flock stengetter satte vi av utför fjället i vildaste fart. Där det var alltför brant att gå, hasade vi oss ned och om det blev en kullerbytta då och då i den svåra terrängen, brydde vi oss ej om det.

Bergsmassivet slutade i en lägre höjd och komna utför denna var det icke långt till fjordstranden dit vi formligen kappsprungo och där vi kastade oss ned på marken, glada åt att vi lyckligen siktat rätt och funnit den stora fjorden.

Om vi nu bara haft en motorbåt liggande här, kunde vi ha gjort en tripp till Punta Arenas på 6 a 8 timmar, gått in på en restaurant och njutit av en bättre middag. I stället fingo vi nöja oss med den magra kost vi förde med oss i våra byxben

Där vi sutto kunde vi längre västerut se en glaciär, vars mäktiga ismassor blänkte i solskenet. Mitt intresse att göra närmare bekantskap med dessa naturens under tog överhand och medan kamraterna sutto kvar och vilade sig, begav jag mig upp mot isfloden, dock befriad från packning och gevär.

Jökeln gick inte här ända ned till fjorden, såsom ofta är fallet med Eldslandsjöklarna utan jag hade att vandra en halv kilometer genom ett moras av grus, kullerstenar och väldiga block, varemellan ett flertal jökeltäckningar funno sin väg utför bergets sida. Förgäves tittade jag efter stora guldklimpar på botten av en av dessa bäckar, men tiden var alltför kort för en noggrann undersökning. Det skulle alls icke ha varit märkvärdigt att finna guld här, där ingen vit man förut sökt efter guldförande sand och grus.

Uppkommen till den väldiga jökeltäckningen, som höjde sig ett 50-tal meter över marken med en bredd av bortåt en kilometer stod jag här häpen över dessa naturens under. Isbäcken var kluven i otaliga klyftor där solljuset bröt sig i olika färger, men då ett stort isblock med brak och dån lossnade och föll ned, ansåg jag klokast vara att retirera. Det jag sett gjorde ett mäktigt intryck och påminde mig om vilka små kråk vi är i en sådan omgivning.

Det led mot aftonen och då jag återkom till kamraterna diskuterades om återfärden. Efter en mödosam vandring och många svårigheter hade det lyckats oss att komma över de bergsmassiv som spärrade vägen mellan La Patya-viken och Almiratazco-fjorden och vi ansåg rådigast att icke försöka oss på en ny route utan beslöto oss för att gå samma väg tillbaka som vi kommit, varvid vi räknade med yagan-indianens förmåga att föra oss i den rätta riktningen.

Ett dumdrigt återtag

Huruvida vi skulle göra återmarschen genast eller övernatta, där vi befunno oss, därom var meningarna delade, men då vädret var det allra bästa och att åtrån att så fort som möjligt lägga de farliga Kordillererna bakom oss och uppnå vårt tält vid den nya insjön, så bestämde vi oss för det förra, vilket dock var nära att bringa oss i klistret. Antag att vi uppe på bergsmassiven toppar råkat ut för dimma, ett omslag i vädret med snöstormar, icke alls ovanligt på dessa höjder, ja då bleve vår situation minst sagt riskabel.

Ett par timmars vila, som vi unnat oss stärkte våra krafter till uppklättrandet till det första bergsmassivet. Oljebyxorna på nacken, ett farväl till den ståtliga fjorden och så bar det av alltjämt uppför och uppför. Vi funno emellertid snart nog att vi icke kommo till våders lika fort, som då vi hasade nedför fjället samma dag. Krönet med dess is och snö nådde vi dock, men här var under inga omständigheter den rätta platsen att övernatta på, vilket vi för övrigt aldrig tänkt oss. Vi hade beräknat att med uppbyggande av alla våra krafter kunna överstiga de tre fjällen och hinna ned på de förut omnämnda fjällen innan det blev mörkt. Denna beräkning var felaktig, då vi alltför sent lämnade Almirantazco-fjorden.

När vi hunno upp på mellanfjället voro vi totalt utpumpade, på samma gång som det började skymma på. Kala klippor, snö och is var vår omgivning i alla riktningar på denna fjällrygg av omkring tusen meters höjd och så brett var massivet, att vi med våra uttömda krafter omöjligen förmådde att ta oss över det.

På långa vägar fanns inget bränsle och att då med våra av svett genomvåta kläder, utan någon eld, tillbringa en hel natt häruppe i kylan var i sanning avskräckande. Vi hade emellertid inget annat val och fingo taga risken.

Bakom ett klippblock sökte vi en bar fläck mellan is- och snömassorna och bredde ut på en quillango, satte oss i en ring med benen hopdragna under oss, ryggarna tätt mot varandra, som vi täckte med de andra guanaco-filtarna. Ingen hade aptit, men vi tuggade sönder en bit av det saltorkade köttet och försökte äta något av de hårda skeppsskorporna, som medelst en sten slogos i bitar.

Mörkret lade sig snart över den vilda värld vi befunno oss i och det enda som syntes var någon stjärna som satt däruppe på himlavalvet och blinkade åt oss, om av deltagande eller på skoj, ej gott att veta.

Det som vi utom kölden fruktade var ett omslag från det vackra väder vi haft till oväder och snöstormar och i så fall vete gudarna huru det gått för oss. För att döda tiden och glömma kölden varav vi nu plågades, drog den ene eller andre en historia om sina upplevelser och äventyr, medan vi makade oss tätare tillsammans.

Kölden blev oss övermäktiga fram på natten, på samma gång som benen ville domna av den för oss, kanske indianen undantagandes, ovana ställningen, då ingen av oss hade praktiserat skradderiyrket. Upp tvungos vi att ta en krigsdans på berghällen för att inte frysa ihjäl, en manöver som många gånger måste repeteras.

En förfärlig natt var denna och hade urverket som vrider jorden kring sin axel krånglat och stoppat ett par timmar, är också troligt, att vi stoppat här "for ever". Men Gud är nådig och när dagen grydde voro vi alla vid liv. I stället för "på stället språngmarsch", som vi under natten roat oss med, blev det nu språngmarsch framåt tills vi hunnit återfå kroppsvärmen i våra stelfrusna lemmar. Lyckliga kunde vi skatta oss, att ingen blev sjuk efter vad vi måste utstå under denna fasansfulla natt.

Med dagsljuset och med tecken på att ännu en vacker dag var oss förunnad livades humöret och när de första solstrålarna belyste denna oändliga fjällvärld med toppar som reste sig upp i den blå oändligheten, 2000 à 2400 meter, hade vi en tavla framför oss, som varken pensel eller penna troget kan återgiva.

Efter några timmars forcerad marsch över det bergsmassiv vi befunno oss på, stupade detta ned i den djupa dalgång, som skilde oss från det tredje och sista fjället och då vi visste att vi på den andra sidan av detta hade de vackra fjällängarna, sporrade detta våra krafter att hinna dit. Ännu ett par timmars klättring utför och uppför och den sista bergsryggen var bestigen.

Nedkomna på de leende fjällängarna kastade vi oss på marken i solgasset, vilade ut som efter en hård kamp mot mäktiga fiender, upptände en eld och med den återkomna aptiten, grepo vi an vad vårt matförråd hade att bjuda på och så sköljdes anrättningen ned med en mugg yerba-te.

Vi hade nu framför oss den ogenomträngliga krypskogen och vandringen genom den tysta och dystra urskogen, men vi föresatte oss att taga dessa hinder och hinna fram till tältet innan dagen var slut. Att klättra igenom dvärgskogsbältet hade vi redan en erfarenhet av huru detta skulle gå till. Vår väg i urskogen var ju märkt i trädstammar. Vederkvickt efter en timmes vila bröto vi upp i bästa väder och marschen fortsattes.

Med indianen i täten åter till Ushuaya

I storskogen tog vår yagan-indian ledningen och tack vare hans för oss vita ofattliga förmåga att hitta rätt kurs undveko vi att gå vilse och förlora tid under marschen. Några guanacos såg vi ej, ej heller kunde vi finna de köttstycken vi hängt upp i träden, lika litet

några spår av indianer. Hade vi haft turen att träffa på någon guanaco, var dess liv alls icke i någon fara, ty låset på min winchester vägrade totalt fungera, vilket ju var nedslående, då här inte fanns någon "reparationsverkstad" för felets avhjälpande.

Vår marsch forcerades till det yttersta, men vi måste en gång vila under aftonens lopp, stoppa och vila ut innan slutspurten gjordes. Tanken på att snart vara tillbaks vid utgångspunkten för vår expedition återgävo oss krafterna som aldrig förut och det som i synnerhet glädde oss var att vårt företag lyckats.

Vi följde tätt i hälarna på vår outröttlige indian, som mjukt och kattlikt gled fram i vildmarksskogen och förde oss, utan att någon gång gå vilse, ned i den sidodal som utlöper i den huvuddal där vår nya insjöns norra ända slutar och vårt tält borde återfinnas. Mot det ställe där tältet slagits upp riktades våra nyfikna blickar och snart blev den vita duken synlig, inom vars skydd vi hoppades finna allt i bästa ordning. Hade jag kunnat lossa mågra gevärsskott, skulle vi på så sätt varskott väktaren om vår ankomst, men i stället höjde vi gemensamt ett riktigt indiantjut, detta med den påföljd att vår man blev synlig och med ögonen på skaft tog emot fyra skäggiga urskogsvandrare.

Efter fem dagars strapatser och fast beslutna att trotsa varje hinder hade vi nu till fots lyckats att taga oss fram över de fjäll och moras, som skiljer La Patya-viken från Almirantazco-fjorden, en sträcka av 6 sv. mil, en övergång av Kordillererna, som aldrig en vit man förut gjort.

Vår intressanta sjö har senare fått namnet "LAGO ROCA" (Sjön Roca) efter en av den Argentinska Republikens presidenter (Ledde utrotningen av indianer i centrala och norra delarna av landet. I centrum av Buenos Aires finns en staty där han sitter på en stegrande häst). För min del skulle jag ha döpt den till "Yagan-sjön", för att påminna om en snart utdöd indianstam på Eldslandets södra kust.

Senare försök att upprepa vår expedition

En italienare, Alberto M. de Agostini, skriver i sin reseskildring "Zehn Jahre in Feuerland" översatt till tyska om ett försök som Otto Nordenskjöld gjorde i februari 1895, således tre år senare att med utgång från Almirantazco-fjorden över bergmassiven tränga fram till Beagleskanalen följande:

"Nordenskjöld tog vägen uppför Kordillererna under hopp att från dess kam upptäcka Beagleskanalen. Med tvenne följeslagare nådde han bergsmassivets krön och såg han därifrån under sig en djup dal varigenom floden Betbeder, ett tillflöde till Fangano-sjön slingrade sig fram. Här lämnade han sin uttröttade ledsagare och besteg ensam en ännu högre bergskam, från vilken han kunde se en annan dalgång lika så djup som Betbeder-dalen, men av Beagleskanalen kunde ingenting upptäckas och då anträdde Nordenskjöld återvägen"

Först 11 år efter vår expedition, alltså 1913 gjordes ett nytt försök av denne Agostini, att bana sig fram från Almirantazco-fjorden till Beagleskanalen, eller Ushuaya, vilket också lyckades. Dock gick Agostinis väg längre österut än vår route. Likasom vår bestod Agostinis trupp av fyra man, men hans utrustning var en helt annan och givetvis mycket bättre än vår. Den bestod av tvenne HYMPER-tält med vattentäta underlag, konserver och matvaror, bergutrustning och nödiga instrumenter, detta utan att tala om mera passande kläder än vi kunde bestå oss med på vår färd.

Enligt Agostinis beskrivning använde han 6 dagar för att tillryggalägga ungefär samma väglängd som vi på 5 dagar. Om vår färd som jag här beskrivit finnes i Agostinis bok endast ett kort omnämnande som lyder:

"Av resande och kolonister från Ushuaya har gjorts flera försök att finna en övergång från

La Patyaviken, dock utan framgång. Då de måste vända om på grund av de oövervinnerliga svårigheter som de täta skogarna, sumpmarkerna och floderna uppställde. Först 1892 lyckades övergången av den argentinske fregattkaptenen Tomas Zurueta (det var ju lika mycket svenskarna Bergström och Waern; just den expedition jag här beskrivit) och senare 1922 av den nordamerikanske turisten Rockwell Kent"

Åter i kampamentet och Ushuaya

Efter dessa små anföranden fortsätter jag min berättelse. Vi stannade en dag i kampamentet, njutande av en välbehörlig vila. På vår fråga hur vår tältvakt haft det under vår bortavaro, berättade han, att en dag då han återkommit från en liten utflykt, såg han tvenne indianer, såsom han tyckte, en man och en kvinna, avlägsnande sig från tältet. Han skyndade då dit, för att se efter om något saknades, varvid han fann, att en del proviant och hans gevär försvunnit. Skyndsamt sprang han ut för att anropa det fina besöket, men då hade indianerna försvunnit. Huru mycket sant det var med denna historia lämnar jag därhän. men själv satte jag föga tro till den.

Återfärden över insjön och navigeringen utför älven till La Patyaviken gjordes utan några nämnvärda händelser. Den större båten vi kvarlämnat där var orörd och i den stuvades nu över det mesta av vår utrustning, varefter vi med båda båtarna satte ut på den ståtliga Beagles-Kanalen med kurs på Ushuaya. Guvernören där och våra vänner hade med spänt intresse väntat vår återkomst och då de hörde att vårt vågsamma företag lyckats var glädjen allmän.

Dags att lämna Eldslandet

Ett nytt halvår hade gått sedan jag kom till Ushuaya och samma ångare, som fört mig till Eldslandet, väntades nu när som helst. Efter en veckas tid ångade den också in i Ushuaya-bukten och lade bi vid den primitiva kajen.

Ombord funnos förutom nämnde ingenjör Popper, som med Guvernören skulle fortsätta till Buenos Aires och då jag ansåg att jag förskaffat mig en ganska god kännedom från norr till söder om Eldslandet, samt fått min nyfikenhet angående detta intressanta land släckt, blev det bestämt, att jag skulle följa med till Buenos Aires, Argentinska Republikens huvudstad som i mångt och mycket skiljer sig från Ushuaya, huvudstad i Eldslandet.

En annan sak gjorde att jag ville begagna mig av denna lägenhet. Jag fick nämligen veta, att ångaren på uppgående skulle gå in till "Islas de los Estados", en ögrupp som skiljde sig från Eldslandets östligaste utsprång genom "Eetreacha de la Mir", ett sund omkring 3 sv. mil brett. Detta sund är av alla sjöfarare fruktat genom häftiga stormar och de oerhört starka havsströmmar som här råder och där otaliga skeppsbrott timat för dem som vågat sig genom sundet.

Detta får man också bekräftat, om man har tillfälle att landa i någon av de många inskränningar och vikar, som det är gott om på denna ögrupp, i det att man vid stränderna finner en massa vrakdelar efter strandade fartyg.

Dagen för avfärden från Ushuaya bröt in och sedan jag sagt farväl till mina vänner på guvernationen, men först och sist till mina präktiga kamrater Waern och Zurueta, gick jag ombord och snart ångade vi österut genom den breda Beagle-Kanalen, som i nämnda riktning fortsatte ännu ca. 10 sv. mil.

Vädret var gott och nu upprullades på nytt dessa underbara och storslagna scenerier, som jag först nämnt om på färden från Punta Arenas till Ushyaya. Utkomna ur Beagles-Kanalen följde vi Eldslandskusten, passerade Kap "San Pio ", där man kan säga, att Stilla Oceanens omätliga vatten möter Atlanten och här började vi rulla ganska tappert medan vi över La Mair Sundet närmade oss Las Islas de los Estados, som i fjärran syntes sticka upp ur havet med bergssträckor omkring 700 meter höga.

I hamnen "Puerto Cook"

I en liten hamn, benämnd "Puerto Cook" på norra sidan om ön, ångade vi in genom ett smalt inlopp, där branta skräckinjagande klippor brottades med de invältrande vågorna. Denna hamn är den bästa på denna ögrupp och inkomna i den lilla bukten ankrade vi några hundra meter från land. Det var ett angenämt ombyte att ligga i denna lugna hamn och höra havets dån mot klipporna därutanför..

Anledningen till att ångaren gick in här fick jag snart se, då en flatbottnad pråm firades ned från ångaren och roddes mot land. Ångaren behövde ballast och den massa av rundslipade småsten som betäckte stranden lämpade sig synnerligen bra för detta ändamål. En skeppsbåt sattes också ut och med den gick Guvernören, Popper och jag iland.

Under det att vi stodo där på stranden, pratade och besågo omgivningarna, kommo några vildgäss seglande. Två av dem, en vit och en grå, slog sig ned på stranden på ca. 200 meters avstånd från oss. Studsaren hade jag tagit med, satte in en patron i loppet med tanke på att skjuta, då Popper tyckte det var lönlöst offra patroner på ett så litet föremål på så långt håll. Icke förty siktade jag och sköt varvid den bruna gåsen lyfte men den vita satt kvar. Popper småflinade och tyckte att jag lika så gott kunde göra slut på min ammunition, då gässen voro orädda för skott, ty den vita gåsen satt ju kvar. I stället för att ladda om, lämnade jag mina herrar och gick bort mot den vita gåsen. Den lyfte ej ens när jag kom fram till den och detta av den orsaken att kulan hade kluvit dess huvud mitt itu. Återkommen med gåsen fick jag inga hångrin längre och Popper yttrade då: "Nog känner jag Sveriges trävaror och världsberömda järn och stål, men inte visste jag att svenskarna voro sådana "crack-shots".

Då jag gick efter gåsen, hade jag utefter stranden sett rester av vrakgods, såsom ändar av bogspröt, kajutbräder, bitar av en reling och några tomma lådor, varför jag lämnade mina följeslagare och fortsatte min vandring utefter stranden. Här och där stack en trälåda och tomma tunnor upp ur sanden. Gud vete när någon människa före mig vandrat på denna strand, varför jag litet noggrannare undersökte en del vrakgods, och snart fann jag en låda, som till hälften låg nedbäddad i sanden och då jag sparkade på den, tyckte jag det lät miss-tänkt. Jag grävde upp lådan och fann att den, varken var fylld med sand, ej heller tom. Jag lyckades bryta upp en av bräderna till locket och stor blev min förvåning, då jag såg att lådan innehöll buteljer i sina halmhölster.

Jag svängde min hatt och viftade till ångaren, som snart märkte mina signaler och sände ut en båt. Under tiden jag väntade sköt jag en and, som kom singlarde förbi mig i gott skotthåll. Såväl anden som lådan togs ombord och i lådan funno vi ett dussin flaskor finfint portvin, hela och välbehållna. Huru många år som vinet legat lagrat i denna lilla hamn är ej gott att veta, men att vinet var härligt erkändes allmänt, ty kaptenen fick hälften och den andra hälften gick åt som smör till oss andra och den kvällen blev högst animerad ombord.

Vi övernattade i vår säkra hamn och då stenpråmningen fortsatte nästa halva dag hade jag tid på mig att ännu en gång gå iland och titta på ön.

Ensam vandrade jag uppför bergen och träffade snart på en sådan där krypskog, som jag förut nämnt om, lika hoptvistad och ogenomtränglig, men jag hade nu erfarenhet taga hindret och då detta krypskogsbälte var helt kort, kom jag snart över det. Genom annan glesare skog gick färden uppåt och snart skymtade genom skogen en lugn vattenyta av en sötvattensjö. Mitt ute i sjön låg en andmamma med en massa ungar och det hela verkade så fridfullt och lugnt. Att lossa skott i denna vackra naturstämning föll mig aldrig in. Genom snårskogen och utför branter fortsatte jag vandringen till öns södra sida, där jag satte mig vid stranden och såg huru havstången svajade omkring klipporna. Var det icke underligt detta att sitta här medan den Stilla Oceanens vågor sköljde stranden och på motsatta sidan av ön endast några kilometer härifrån Atlantens vågor rullade in. Länge skulle jag väl ha suttit här och begrundat skapelsens många under, men jag måste bryta upp för att inte bli kvarlämnad som en Robinson Crusoe på denna lilla prick av land i oceanen.

I laga tid hann jag vår hamn, kom med den sista gruspråmen ombord, där allt var klart för resans fortsättning norrut. .

Farväl Kap Den Helige Anden, Hasta la vista Cabo Virgenes y bienvenido Buenos Aires

De veckor som nu följde förlöpte såsom långa sjöresor i allmänhet. Den lilla motångaren arbetade sig långsamt men säkert fram emot vågorna.

Jag måste erkänna att det var med visst vemod jag såg Eldslandskusten, Magellans Sund med Kap Esperito Santo på den södra och Kap Virgenes försvinna i fjärran. Då vi hann upp till den stora bukten "San Jorge" på Patagoniens kust inträffade detta på kvällen och den kvällen sov jag knappast, detta icke beroende på tandvärk, sjösjuka eller andra sorters plågor. De som gjort längre sjöresor har väl någon gång fått delfiner i sällskap och det finns väl knappast något så fångslande som att se ett stim av dessa stora fiskar (En av de få gånger som Edvard hamnar fel. Delfiner är ju däggdjur.) hoppa omkring fartyget. Under denna natt såg det ut som om havets alla gudar ställt till med stort fyrverkeri, ty så långt ögat kunde se gnistrade det från miljarder eldflugor (mareld?). Ett stim delfiner omringade vår ångare och i det starkt fosforegenta klara havsvattnet kunde man se huru delfinerna hade roligt av att följa en sådan dömas (det finns många historier i Värmland om antagonism mellan värmlänningar och dalmasar) som vår ångare jämförd med deras oerhörda fart och blixtnabba rörelser. Varje fisk syntes så klart som i ett akvarium. Men på vilket sätt utvecklades den fenomenala hastigheten i deras rörelser?

Delfinerna tumlade om varandra i en gröta, upp och ned, men utan att man såg dem röra en enda muskel. Endast om man skarpare iakttog dem, kunde man märka slagen, eller rörelsen av den väldiga stjärten. Jag kunde ej se mig trött på dessa jättestors glada lek och på havsvattnets sagolika glittrande.

Då morgongryningen kom och solens strålar likt en stor utslagen fjäder sköt upp mot himlavalvet, var förtrollningen bruten.

Då ångaren nästa morgon gick in i Buenos Aires hamn, La Boca, med dess liv och skrammel, låg det år jag vistades på Eldslandet kvar som en saga och härmed slutar jag min korta skildring.

Bild 13. Buenos Aires hamn i början på 1920.talet. Det var en våldsam kontrast för Edvard att återvända till den slamrande hamnen Boca från det fridfulla Eldslandet. Bilden från ett gammalt uppslagsverk tryckt 1927.

Trosa (Sweden) 1933

Edvard Bergström

Epilog

Under 1920-talet rådde bistra ekonomiska tider världen över inte minst i vårt eget land och det kulminerade som bekant i kreugerkrisen i början på 1930-talet. Min far Vale, yngst av Maria och Alberts skara av tolv barn, hade en firma i Filipstad som tydligen levererade kol, koks och virke, men gjorde som många andra konkurs. Så vitt jag kan förstå hade han kommit i konflikt med en mäktig affärsman i Karlstad som stämde honom för brott mot konkurslagen. Rådstuverätten i Filipstad frikände Vale efter inte mindre än sex sammanträden under tiden 8 september 1924 till 30 mars 1925 enligt dokument som Allan Hellstrand fann i Beriths samlingar. Att det bergströmska namnet förekommit i ett så kallat brottsmål var inte populärt i släkten och i april 1926 försågs min far med en enkel båtbiljett från Hamburg till Buenos Aires. Kanske han själv skaffade sig biljetten på något sätt. Man har aldrig haft modet att berätta för mig vad som hände. Varför det?

Jag har alltid undrat varför det blev Argentina och inte Australien som var så populärt deportationsmål för liknande fall i engelska familjer. Det var högst sannolikt kännedomen om Edwards erfarenheter av Argentina som låg bakom.

Jag måste erkänna att jag under min barndom överexponerades för den bergströmska familjens förträfflighet vilket ledde till att jag alltid stängde öronen för alla superlativa släktberättelser. Det är därför på sin plats att berätta hur den sympatiske Edvard detta till trots kom i min väg.

Under åren 1958-1959 var jag en av många så kallade experter som via UNESCO anställdes för att få universitet i Buenos Aires på fötter efter det att Peron utvisats till Spanien. Han hade nämligen låtit stänga såväl den naturvetenskapliga fakulteten som den tekniska högskolan en tid på grund av elevernas och lärarnas opposition. Under detta av flera skäl svåra år hade jag som spännande uppgift att bland cirka 30 argentinska studenter välja ett tiotal lämpliga för doktorandutbildning i Nordamerika och Europa.

I samband med en internationell atomfysikkonferens i Rio de Janeiro i slutet av juli (2004) blev jag inviterad att hålla ett föredrag i Buenos Aires i början av augusti. Jag avsåg också att besöka det så kallade Pierre Auger Observatoriet söder om Mendoza med en före detta doktorand Alberto Filevich som guide. Han arbetade med mig i Sverige under två och ett halvt år för flera tiotals år sedan i ett projekt att mäta atomkärnors magnetiska egenskaper och var engagerad i detta internationella projekt med detektorer spridda över en pampasliknande yta av omkring 25 kvadratmil för att mäta energier av mystiska partiklar som har energier årskilliga tiopotenser större än vad de mest kraftfulla acceleratorerna kan åstadkomma.

Min far hade i ett andra äktenskap med en tysk kvinna fem barn av vilka fyra fortfarande är i livet, samtliga boende i Patagonien och en av dem i Rio Gallegos alldeles norr om inloppet till Magellans Sund, det vill säga nära Eldslandet och de områden som Edvard lärde känna på tidigt 1890-tal. Jag kände plötsligt ett behov av att träffa mina halvsyskon som jag aldrig sett för att diskutera Edvard och Eldslandet, min rudimentära spanska till trots. Det var då jag började minnas att jag i mina oordnade papper hade Edwards manuskript. Jag hade just funnit det när telefonen ringer och en kvinna vid namn Torild presenterar sig. Hon arbetade på Musikaliska akademien och hade anmodats att skriva en uppsats om Anna Simonsson-Bergström som var Edwards syster och den första kvinnan som invaldes i denna Akademi. Hade jag något material? Naturligtvis inte! Men Leif Engh, föreståndare på kursgården Lertorpet (Albert och Maria Bergströms Stiftelse), belägen 7 kilometer norr om Filipstad, fann åtskilligt av intresse i de handlingar som Allan Hellstrand räddat från mögel och tidens tand i Berith Bergströms bodar vid Villa Edros. Vi träffades i maj på Lersjöedet och samtalsämnet var syskonen Anna och Edvard tillika syskon med Albert som var min farfar.

När vi skildes åt bad jag Leif söka efter brev och andra handlingar som eventuellt kunde ge mer information om Edvard. Vad hände efter 1899 då han sände sitt argentinska fotoalbum

till sin mor Maria, Olof Bergströms maka? Det som nu följer är en sammanfattning av det material som Leif skickade mig och vad hittade jag väl där?:

-Edwards avgångsbetyg från Bergselementarskolan i Filipstad som också hade översatts till spanska med bokstäver som är ett veritabelt konstverk (bild 2).

-Ett av Kongl. Majt. utfärdat passliknande dokument (bild 3) i folioformat undertecknat den 17 februari 1886 av kabinetssekreteraren Lagerhielm som intygar att civilingenjören Edvard Bergström avser att avresa till Sydamerika. Av egen erfarenhet vet jag att sådana här dokument imponerar på sydamerikanska byråkrater.

-Utlåtanden från ett par arbetsgivare i Argentina under tiden 1886-1901 bland annat i staden Catamarca i Anderna västnordväst om Buenos Aires.

-Två brev till brodern Albert daterade 2 november 1894 respektive 26 juni 1897. Båda breven är handskrivna och omfattar cirka 7 blad vardera. Breven är skrivna på brevpapper som visar att Edvard startat ett företag som exporterar smör. Smör heter på spanska mantequilla men i Argentina manteca, vilket tog oss några veckor att inse när vi kom till Buenos Aires på hösten 1958 (bild 4).

-Ett flyttningsintyg utfärdat av Nordmarks församling den 12 november 1902 som visar att Edvard och hans judiska hustru Maszi flyttar till England, där han tydligen är importör av smör från Argentina (bild 5)

-Ett meddelande till Bosjö Bruk från Aktiebolaget Järnexport i Stockholm daterat 12 december 1911 där Edvard meddelar sin nya adress.

-Ett brev till brodern Albert avsänt från Hamburg den 18 februari 1913 där Edvard nu är Generalvertreter der Firma Järnexport.

-Ett litet brevkort till Albert daterat den 27 november 1913 (bild 6).

-Ett brev den 22 april till Albert som nu bor i Trosa avsänt från Filipstad 21 april 1922 skrivet på ett brevpapper som visar att Edvard nu startat en ny firma i branschen träkol, stål och papper (bild 7).

-Två brev till Albert daterade i London 1928 den 18 februari och 4 mars. Albert avled kort tid därefter. I dessa brev kommenterar Edvard av Albert utgivna skrifter av filosofisk art inspirerade av teosofiska betraktelser. Edvard och hans vänner är imponerade, men själv känner jag som naturvetare ett ideologiskt avstånd.

Breven och andra dokument ger en bild av en affärsman som oförskräckt byter arbetsområden och firmor, ibland bosatt i Sverige, Argentina men också i Hamburg, Sheffield och London. Men framför allt exponerar breven en djup vänskap och beundran för den femton år äldre brodern Albert. Kanske ordet vänskap rent av är för svagt och borde utbytas med kärlek. Men jag måste erkänna att det är en annan personlighetstyp man möter när Edvard knappt trettio år gammal är upptäcktsresande i Eldlandet. Den ungdomligt vitala och fascinerande berättelsen härom skrev märkligt nog den pensionerade affärsmannen Edvard Bergström några år före sin död

Lysekil i juni 2004

Ingmar Bergström

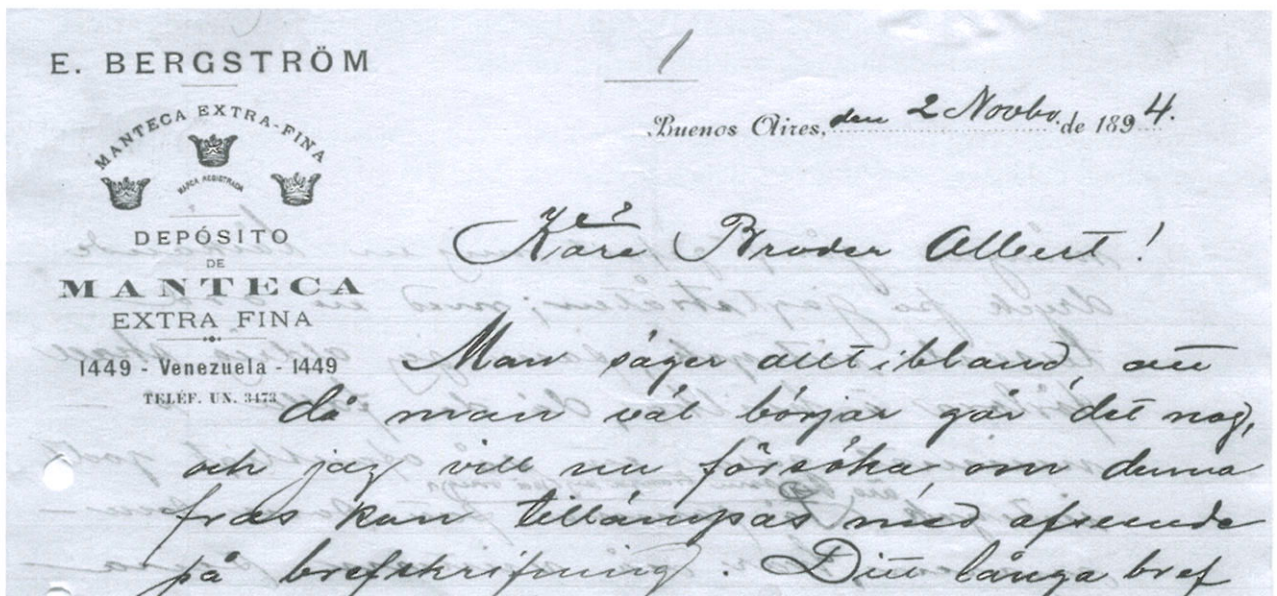

Bild 4. Inledningen till ett känslomättat brev omfattande sju blad med text på båda sidor som Edvard skriver till sin 15 år äldre broder Albert två år efter äventyren i Eldslandet. Han hade startat en firma i Buenos Aires för export av smör främst till England. Brevet börjar med nostalgiska minnen från Värmland och Bosjön och fortsätter sedan med exempel på opålitliga människor i Argentina, bland dem även svenskar. Så här minns Edvard sin tid i Bosjön.

Ditt långa brev av den 20 september var så innehållsrikt och på samma gång glädjande att det hade på mig samma verkan som ett par timmars tid hos Dig på Bosjön. När Du talar om jagten, skogarna och sjöarna, huru Du ordnat till Bosjöhemmet, så faller mig så många kära vyer och minnen i hågkomsten. Först Maria och alla Edra snälla och förståndiga barn, hvilka liksom skogsplantor uppvuxit omfamnade av Bosjöns fridfulla natur, de vackra och milda sommaraftnarna, de allvarsanna dalgångarna omgifna av furuskog och de klara små bäckarna som så många gånger gifvit mig en läskande dryck på jagtstråter: med andra ord tusende intryck som jag aldrig skall förlora och hvilka då de falla i minnet göra ett så ofantligt godt intryck, äro de som tränga sig på mig. På samma sätt som sommaren har också vintern sina behagliga sidor. Jag kommer så väl ihåg min lilla kammare i kontorsbyggnaden med det gammalmodiga men trefliga skrivbordet (Maria kommer bestämt ihåg det; (antagligen det skrivbord som nu står i Villa Edros i det stora rummet), mina preparater för harskinnen af desamma, skidorna som stodo uppresta utanför mot väggen etc. och med vilken trefnad jag tog min pipa under det att brasan sprakande utstrålade sin hemtrefnad - värmen. Taljarna, som de bistra vintermorgnarna komma sättande till kontorsfönstret, der jag ofta hade taljbitar fastkletade för deras räkning. Tusende sådana drag påminna om dagar som gått men aldrig kommer tillbaks. Albert, o det är väl just därför som de äro så mycket kärare. Att på en gång förflytta sig från dessa minnen till det nuvarande, det verkliga som nu är, är väl ett av de största hopp man kan göra för en jämförelse. Nya världen Sydamerika och Buenos Aires och gamla världen, Sverige och Bosjön. Här i Silferepublikens huvudstad finner Du en verklig härd för de onda egenskapernas bruk. Falskhet, avundsjuka, ondska, bedragare utan gräns.

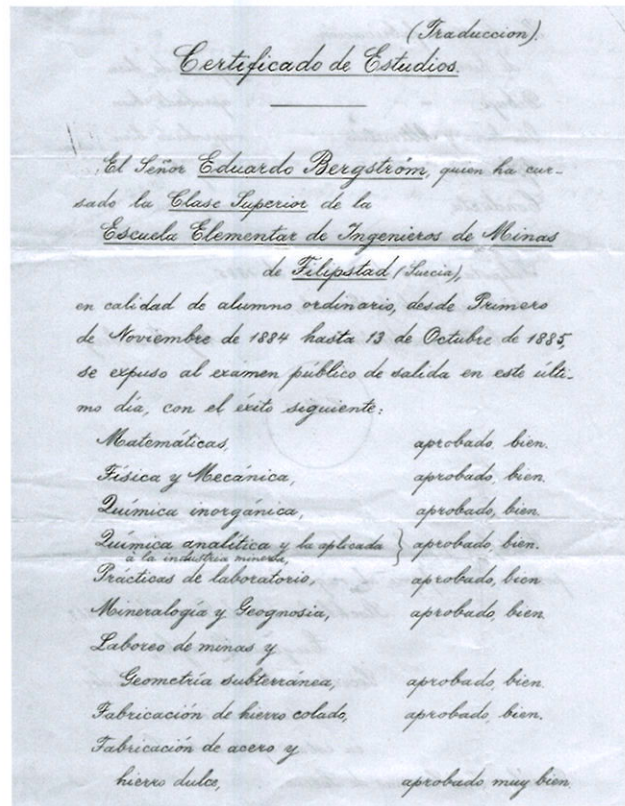
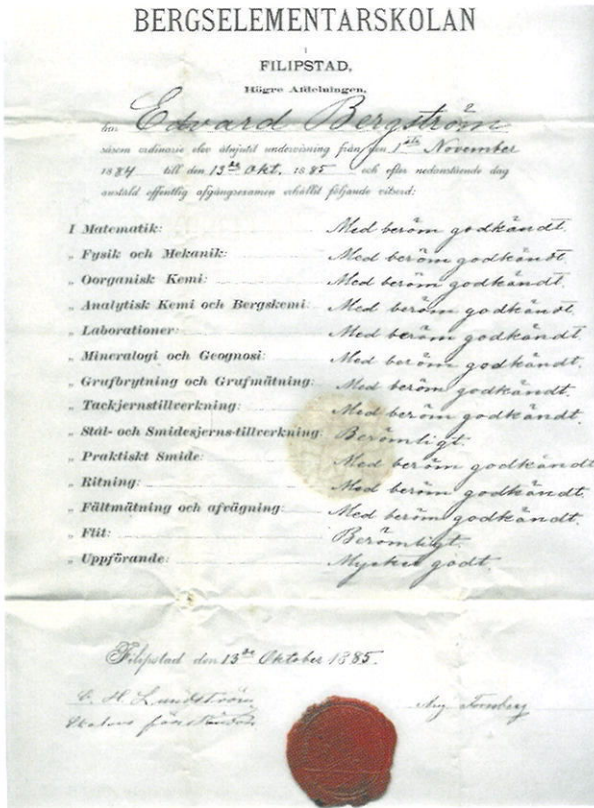

Bild 2. Till vänster Edwards avgångsbetyg från den skola i Filipstad som senare rubricerades som Bergsskolan och blev tvåårig. Som framgår har han AB (som det också hette på den tiden) i alla fackämnen utom i Stål- och Smidesjärntillverkning där betyget var A, ett ämnesråde som omkring 1910 förde honom till Hamburg. Till höger den argentinska handskrivna översättningen. Det var bland annat dessa betyg som Edvard inte utan viss stolthet visade fram för den nyutnämnda guvernören och som övertygade om hans kompetens för resan till Eldlandet som skulle förses med sin första polisstation.

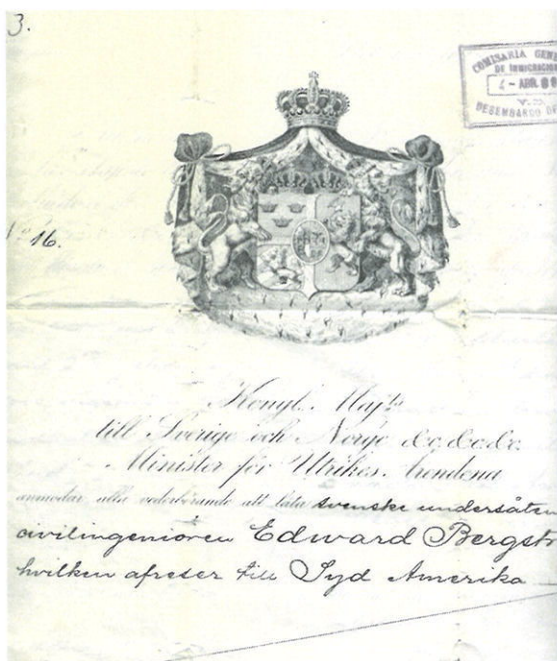

Bild 3. Det här är övre delen av ett dokument i folioformat som undertecknades av kabinettssekreteraren Lagerheim för att imponera på argentinska byråkrater. För säkerhets skull lät han göra en spansk översättning.

Hfn.-N:r *Hambour*

Flyttningsbetyg (för äkta makar).

1. *Ingeniören* **Edvard Bergström**
och hans hustru **Maszi Annerbaum**

2. blefvo i äktenskap förenade genom *borg. äkt.* den *16 Sept. 1902*

Mannen	Hustrun
3. är född den <i>18 Jan. 1862</i> (<i>settioåra</i>)	är född den <i>29 Nov. 1880</i> (<i>ättio</i>)
4. i <i>Tornebo</i> församling	i <i>Warschaw</i> församling
i <i>Vermlands</i> län,	i <i>Polen</i> län,
5. är <i>—</i> vaccinerad	är <i>icke</i> vaccinerad
6. är <i>—</i> döpt,	är <i>icke</i> döpt,
7. har inom svenska kyrkan konfirmerats och eger <i>god</i> kristendomskunskap,	har inom svenska kyrkan konfirmerats och eger <i>—</i> kristendomskunskap,
8. har inom svenska kyrkan begått H. Nattvard,	har inom svenska kyrkan begått H. Nattvard,
9. är till Nattvardens begående oförhindrad	är till Nattvardens begående oförhindrad
10.	<i>Tillhör Mosaiske trosbekännelsen</i>
11. åtnjuter <i>—</i> medborgerligt förtroende	åtnjuter <i>—</i> medborgerligt förtroende
12. <i>Lika till Hamburg Tyskland</i> <i>från Ad. Friedr. den 22/9 06</i>	
15. Mannen är såsom värmligtig <i>Nils Henriksson</i>	
16. Dessa makar flytta till <i>Sheffield</i> församling i <i>England</i> län,	
17. betygar <i>Nordmarks</i> församling i <i>Vermlands</i> län	
18. den <i>12 November</i> år <i>1902</i>	

PASTORSAMTET I NORDMARK
VERMLANDS LÄN

E. A. Berglundh

Kyrkoherde V. Pastor Kommunier.

Bild 5. Ett flyttningsbetyg som visar att Edvard och hans judiska hustru Maszi avser att flytta till Sheffield i England år 1902. Den exportfirma för argentinskt smör som Edvard startat i Buenos Aires har nu blivit en importfirma i Sheffield. Intyget är undertecknat av kyrkoherde Berglundh i Nordmarks församling och är antagligen den person som Alberts äldsta dotter Astrid gifte sig med. Bosjön hörde till Nordmarks församling och det indikerar att Edvard bodde där vid denna tid. I breven till Albert 1894 och 1897 gör Edvard kommentarer om sin spansktalande hustru Paula. Jag har inte fått klart för mig om hon är identiskt med Maszi.

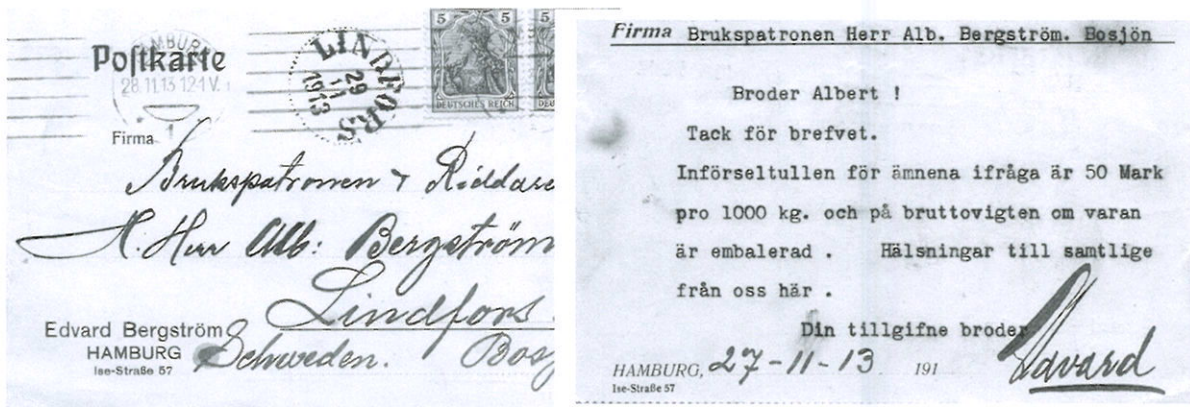

Bild 6. Med tanke på Edwards personlighetstyp såsom den framstår i hans berättelse om Eldlandet, blir man här litet förvånad över titlarna brukspatron och riddare. Skojar Edvard med sin äldre broder?

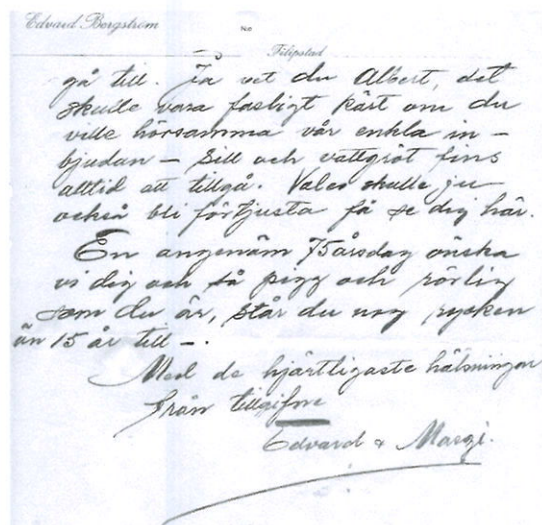
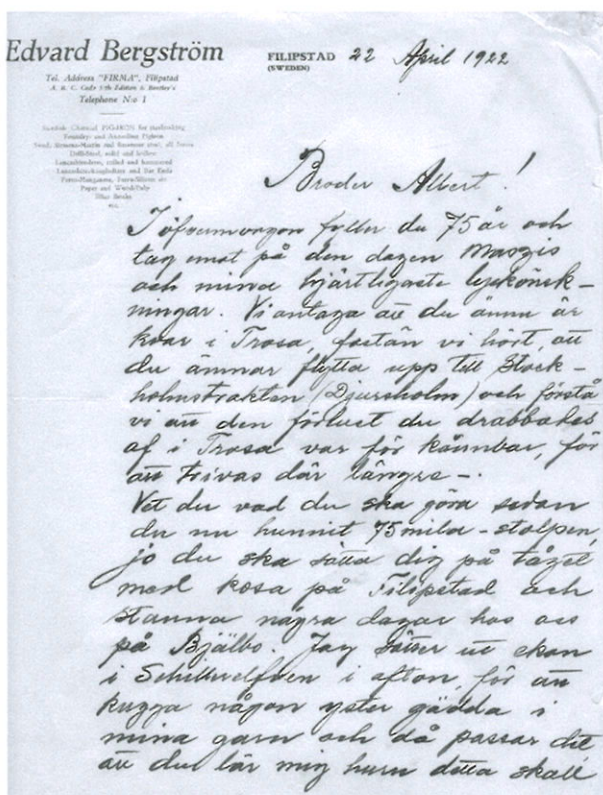

Bild 7. Brevet från Edvard till Albert inför Alberts 75-årsdag. Hustrun Maria har avlidit och Albert avser att flytta till Djursholm.

